

Το μάθημα της Ιστορίας στο Δημοτικό Σχολείο με βάση τα νέα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών και τα νέα βιβλία

1. Γενικά στοιχεία

Βασικό συστατικό για την επιτυχία κάθε εκπαιδευτικής αλλαγής είναι το περιεχόμενο των σπουδών, το οποίο αποτυπώνεται στα προγράμματα σπουδών και στα διδακτικά βιβλία.¹ Τα διδακτικά βιβλία γράφονται με βάση τα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών (Ν. 1566/85 και 25252/97). Λόγοι επιστημολογικοί, ψυχολογικοί, παιδαγωγικοδιδασκτικοί, αλλά και λόγοι κοινωνικοοικονομικοί συνηγορούν στην αναθεώρηση και τη συγγραφή νέων διδακτικών βιβλίων.

Τα νέα Δ.Ε.Π.Π.Σ και Α.Π.Σ.

Τα νέα Αναλυτικά Προγράμματα σε σύγκριση με τα προηγούμενα, όπως άλλωστε το μαρτυρεί και η ονομασία τους, εκτός από Αναλυτικά είναι και **Ενιαία** και **Διαθεματικά**. Σ' αυτό καθοριστικό ρόλο έπαιξε η κατάρτιση **Ενιαίου Πλαισίου Προγραμμάτων Σπουδών**.

Μέχρι το 1997 το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο εκπονούσε απευθείας Αναλυτικά Προγράμματα. Από το 1997 και μετά, για πρώτη φορά στην Ιστορία της εκπαίδευσης, τα Αναλυτικά Προγράμματα βασίζονται σε **Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών** που έριξε το μεγαλύτερο βάρος στην **ενιαιοποίηση** της γνώσης, γι' αυτό και ονομάστηκε **Ε.Π.Π.Σ**. Το Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών δεν είναι Αναλυτικό Πρόγραμμα αλλά πλαίσιο, για την εκπόνηση Αναλυτικών Προγραμμάτων Σπουδών, με ενιαίους στόχους και αρχές για το σύνολο των μαθημάτων όλων των βαθμίδων.

Το Ε.Π.Π.Σ. αναθεωρήθηκε, ολοκληρώθηκε και έγινε και **ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΟ**. Πρόκειται για το **Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών**, το γνωστό ως **Δ.Ε.Π.Π.Σ.** (ΦΕΚ. 303/13-03-03.). Με βάση το Δ.Ε.Π.Π.Σ. καταρτίστηκαν τα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών, τα γνωστά Α.Π.Σ. και με βάση αυτά γράφτηκαν τα νέα βιβλία.. Επομένως και τα νέα Α.Π.Σ. και τα νέα βιβλία είναι διαθεματικά.

Η ΕΝΙΑΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΓΝΩΣΗΣ ΜΕ ΤΑ ΝΕΑ ΔΙΔΑΚΤΙΚΑ ΠΑΚΕΤΑ

Στην ενιαία αντιμετώπιση των διδακτικών αντικειμένων, εκτός από τα Α.Π.Σ., που στηρίζονται σε Ενιαίο Πλαίσιο, συμβάλλουν οι προδιαγραφές, τα κριτήρια, οι οδηγίες προς τους συγγραφείς που συνέταξε το Π.Ι. αλλά και οι διαδικασίες που τηρούνται στα αρμόδια Τμήματα του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου για την επιλογή και την έγκριση των διδακτικών πακέτων: εκθέσεις μελών τριμελούς επιτροπής, εισηγήσεις από τον υπεύθυνο του μαθήματος, διορθωτικές παρεμβάσεις των μελών του τμήματος κτλ

¹ Βλ. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών, Αθήνα 1998,σελ.7

Η ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΑ ΝΕΑ Α.Π.Σ. ΚΑΙ ΤΑ ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Τα νέα Αναλυτικά Προγράμματα, που, όπως είπαμε, είναι και **Διαθεματικά**, αναπτύσσονται σε τρεις στήλες. Στην πρώτη στήλη αναφέρονται οι άξονες γνωστικού περιεχομένου, στη δεύτερη οι γενικοί στόχοι που αφορούν **γνώσεις, δεξιότητες, στάσεις και αξίες** και στην τρίτη ενδεικτικές θεμελιώδεις έννοιες Διαθεματικής προσέγγισης.

Τι είναι και τι δεν είναι η Διαθεματικότητα

Η διαθεματικότητα **δεν είναι μάθημα**, δεν είναι μέθοδος διδασκαλίας, **δεν είναι** άσκοπη περιπλάνηση στα διάφορα αντικείμενα, **δεν είναι** η γνωστή στους παλαιότερους εκπαιδευτικούς Ενιαία Συγκεντρωτική Διδασκαλία και το σημαντικότερο **δεν αποτελεί αυτοσκοπό**, δηλαδή δε γράφτηκαν τα βιβλία για να υπηρετήσουν τη διαθεματικότητα, αλλά είναι **μέσο, εργαλείο** θα λέγαμε, για την καλύτερη οργάνωση και διεξαγωγή των μαθημάτων, ώστε να υπηρετηθεί καλύτερα ο σκοπός όλων των επιμέρους μαθημάτων και ο σκοπός της εκπαίδευσης γενικότερα (**γνώσεις, δεξιότητες, στάσεις, αξίες, συμπεριφορές**).

Η Διαθεματικότητα **είναι εχθρός** της αποσπασματικότητας και της παπαγαλίας, **είναι μητέρα** της Ευέλικτης Ζώνης και των σχεδίων Εργασίας, **είναι πάνω απ' όλα** τρόπος οργάνωσης των Αναλυτικών Προγραμμάτων, γι αυτό και αυτά ονομάζονται Διαθεματικά.

Σε ένα Διαθεματικό Αναλυτικό Πρόγραμμα δεν υπάρχουν διακριτά μαθήματα, Ιστορία, Θρησκευτικά, Γεωγραφία κτλ. αλλά θέματα, που εξετάζονται από πολλές οπτικές. Εδώ πρόκειται για Αναλυτικά Προγράμματα που καταρτίζονται με βάση την **Απόλυτη διαθεματικότητα**.

Τα νέα Αναλυτικά Προγράμματα δεν καταρτίστηκαν με βάση την απόλυτη αλλά τη σχετική διαθεματικότητα, δηλαδή κρατούν τα διακριτά μαθήματα και αντιμετωπίζουν τη διαθεματικότητα: α) με διαθεματικά αντικείμενα, π.χ. Μελέτη του Περιβάλλοντος, β) με προτάσεις για αναφορές στα κείμενα γ) με διαθεματικές δραστηριότητες δ) με σχέδια εργασίας και κυρίως ε) με τις **έννοιες**: εγχώριες και διαθεματικές

ΕΝΔΟΚΛΑΔΙΚΕΣ ΚΑΙ ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ

Είναι ανάγκη, σύμφωνα με τα νέα ΑΠΣ και ΔΕΠΠΣ, κατά τη διδασκαλία να αξιοποιούνται και οι **ενδοκλαδικές** (εγχώριες) αλλά και οι **διαθεματικές** έννοιες. Σχετικές υποδείξεις υπάρχουν και στην εισαγωγή του ΔΕΠΠΣ και στις οδηγίες που εκπόνησε το Π.Ι. για τους συγγραφείς.

Όπως είναι γνωστό, στην ενιαιοποίηση και την εσωτερική συνοχή κάθε γνωστικού αντικειμένου συμβάλλει καθοριστικά η αξιοποίηση των εννοιών κάθε κλάδου, που είναι γνωστές με τον όρο **ενδοκλαδικές** (Π.χ. άνωση, τήξη, πήξη, στη Φυσική, είλωτες, περίοικοι, εξέγερση κτλ. στην Ιστορία, διάμετρος, διαγώνιος κτλ. στα Μαθηματικά κτλ.) Οι έννοιες, όταν εντάσσονται σε πλαίσιο σχέσεων, με κατάλληλους συσχετισμούς καταλήγουν σε γενικεύσεις, που «οδηγούν στη βαθύτερη κατανόηση

της γνώσης και εξασφαλίζουν προϋποθέσεις διατήρησης, εφαρμογής και κυρίως **μεταφοράς** της κωδικοποιημένης γνώσης σε άλλες καταστάσεις» (Ματσαγγούρας, 2002, σελ. 175)

Εκτός από τις εγχώριες ή ενδοκλαδικές έννοιες, υπάρχουν και θεμελιώδεις έννοιες που είναι **κοινές** σε πολλά γνωστικά αντικείμενα, εμφανίζονται συχνά σε γνωστικά αντικείμενα διαφόρων τάξεων και συμβάλλουν στην προώθηση στάσεων και αξιών που συνδέονται άμεσα με το σκοπό της εκπαίδευσης. Μερικές από αυτές τις έννοιες, όπως είναι οι έννοιες *χώρος, χρόνος, μεταβολή, άτομο-σύνολο, σύστημα, εξάρτηση, αλληλεπίδραση, ισορροπία* κ.ά. μπορούν να ονομαστούν **διαθεματικές** και μπορούν, όπως χαρακτηριστικά τονίζεται στο **Δ.Ε.Π.Π.Σ.** « **να αποτελέσουν βασικούς κρίκους οριζόντιας διασύνδεσης των μαθημάτων.**»

Στο Δ.Ε.Π.Π.Σ. (ΦΕΚ 303/13-03-03) χρησιμοποιείται ως παράδειγμα η έννοια του **συστήματος** και δίνονται διευκρινίσεις για την αξιοποίησή της, ώστε οι μαθητές να κατανοήσουν τη λειτουργία του δημοκρατικού συστήματος, και να εμβαθύνουν σε θέματα σχετικά με την **εθνική ανεξαρτησία, το περιβάλλον, την κοινωνική δικαιοσύνη κ.ά.** Συγκεκριμένα, στη σελ. 3737 επισημαίνονται τα εξής: « Για παράδειγμα η έννοια του **συστήματος** σχετίζεται και με την **ολιστική** και όχι αποσπασματική θεώρηση της πραγματικότητας, η οποία γίνεται αντιληπτή ως σύνολο επιμέρους συστημάτων τα οποία **αλληλεπιδρούν** μεταξύ τους. Το ίδιο συμβαίνει και με τα μέρη από τα οποία αποτελείται κάθε σύστημα.

Η έννοια του συστήματος μπορεί να περιγραφεί « ως ένα σύνολο πραγμάτων του οποίου τα μέρη βρίσκονται μεταξύ τους σε στενή σχέση αλληλεπίδρασης, αλληλεξάρτησης κ.ά. Στο πλαίσιο αυτό θεωρείται ότι οι μεταβολές οι οποίες επισυμβαίνουν σε ένα μέρος του συστήματος αφομοιώνονται από το ίδιο το σύστημα μέσω ρυθμιστικών μηχανισμών που αποτρέπουν την κατάρρευσή του. Η έννοια του συστήματος εμφανίζεται τόσο στις θετικές επιστήμες όσο και στις κοινωνικές επιστήμες.»

Τελικά το πρόβλημα βρίσκεται στο πώς θα γίνεται η αξιοποίηση αυτών των εννοιών, γιατί δεν είναι **αρκετό απλώς να τις παραθέτουμε και να τις μνημονεύουμε.**

Όταν ο μαθητής κατανοεί εγχώριες έννοιες (π.χ. τις ιστορικές έννοιες *είλωτες, περίοικοι, εξέγερση, επανάσταση, αυτονομία, ανεξαρτησία* κτλ.) και τις εντάσσει σε πλαίσια σχέσεων (συσχετισμοί, γενικεύσεις) κατανοεί το ιστορικό «γίγνεσθαι» και την ιστορική πραγματικότητα. (ιστορικός εγγραμματισμός) Όταν, επιπλέον, αξιοποιεί και διαθεματικές έννοιες (*σύστημα, μεταβολή* κτλ.)κατανοεί πώς τομείς της ευρύτερης πραγματικότητας συμβάλλουν στη διαμόρφωση του ιστορικού «γίγνεσθαι» και της ιστορικής πραγματικότητας².

---

² Βλ. Επιμορφωτικό υλικό του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου από το Σεμινάριο Σχολικών Συμβούλων Α/θμιας Εκπ/σης, που έγινε στην Αθήνα το Δεκέμβριο του 2005

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΑΝΑΛΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Το νέο Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών διαφοροποιείται από το Αναλυτικό Πρόγραμμα της δεκαετίας του '80 στη **διάρθρωσή** του, στην οργάνωση των **περιεχομένων** και τις **μεθοδολογικές υποδείξεις**.

α) Στα **περιεχόμενα** είναι εμφανής η διαφοροποίησή του ως προς τη Μυθολογία, την Τοπική Ιστορία, την συνοπτική παρουσίαση της διδακτέας ύλης και την ανάπτυξη σύγχρονων θεμάτων.

Συγκεκριμένα.

- «Αναβαθμίζεται και αυτονομείται» η Ελληνική Μυθολογία, η οποία δεν συνεξετάζεται παράλληλα με την προϊστορία και την πρωτοϊστορία, όπως προβλέπεται στο προηγούμενο Αναλυτικό πρόγραμμα.

- Θεσμοθετείται η Τοπική Ιστορία με τη διάθεση διδακτικού χρόνου γι' αυτήν στο Αναλυτικό Πρόγραμμα και τη διατύπωση στόχων και μεθοδολογικών υποδείξεων.

- Περιορίζεται η διδακτέα ύλη και προτείνονται για ανάπτυξη σύγχρονα θέματα.

β) Διαφοροποιείται στη **διάρθρωσή** του, γιατί πέρα από τους στόχους και τα περιεχόμενα, αναπτύσσονται ενδεικτικές δραστηριότητες για την επίτευξη των επιδιώξεων του μαθήματος και των επιμέρους στόχων κάθε ενότητας.

γ) Διαφοροποιείται, επίσης, και στις **μεθοδολογικές υποδείξεις** αφού αναπτύσσονται σ' αυτό (στην εισαγωγή και τα επιμέρους μαθήματα) εκτός των άλλων και τρόποι για τη **διαθεματική προσέγγιση της γνώσης**.

δ) Τονίζεται, επίσης, σ' αυτό η ανάγκη να αξιοποιούνται οι **ιστορικές πηγές** για τη διδασκαλία του μαθήματος και δίνονται οδηγίες για την αξιοποίηση του διαδικτύου, την κατανομή του διδακτικού χρόνου, τη σύνταξη σχεδίων εργασίας, τη χρήση μουσειοσκευών, κτλ.

2. ΔΟΜΗ, ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΕΣ ΚΑΙ «ΙΔΙΑΙΤΕΡΟΤΗΤΕΣ» ΤΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΠΑΚΕΤΩΝ

Η συγγραφή των διδακτικών βιβλίων στηρίχτηκε στις αρχές και τη φιλοσοφία του ΔΕΠΠΣ και του ΑΠΣ και σε σύγχρονες παιδαγωγικές, διδακτικές και ιστορικές απόψεις και παραδοχές, που τονίζουν την ανάγκη ότι όλες οι διδακτικές ενέργειες, (επιλογή , οργάνωση, παρουσίαση, προσέγγιση και επεξεργασία της διδακτέας ύλης) πρέπει να υπηρετούν πρωτίστως το βασικό σκοπό του μαθήματος, που εναρμονίζεται με το σκοπό της εκπαίδευσης, δηλαδή την καλλιέργεια της ιστορικής συνείδησης και της ιστορικής σκέψης των μαθητών, ώστε αυτοί να καταστούν **ιστορικά εγγράμματοι** (ιστορικός εγγραμματισμός).

Αυτό σημαίνει ότι, με βάση την ηλικία και το πνευματικό τους επίπεδο, πρέπει:

α. να είναι σε θέση να παρακολουθούν και να κατανοούν τη γλώσσα ενός ιστορικού κειμένου, γραμμένου με τους ιστορικούς κώδικες.

β. να κατέχουν τη βασική εννοιολογική υποδομή της Ιστορίας (έννοιες, συσχετίσεις, γενικεύσεις)

γ. να αποκτήσουν σε κάποιο βαθμό τον τρόπο του «σκέπτεσθαι» του ιστορικού, να καλλιεργήσουν παρόμοιες δεξιότητες (αξιοποίηση ιστορικών πηγών) και να οικοδομήσουν αξίες , στάσεις και συμπεριφορές που είναι κοινά αποδεκτές.

Όλα αυτά επιτυγχάνονται με διαφορετική αντιμετώπιση από αυτή που έχει επικρατήσει μέχρι τώρα στα σχολεία μας. Με τη νέα αντιμετώπιση δε δίνεται έμφαση μόνο στη **δηλωτική** αλλά και στη **διαδικαστική και εννοιολογική γνώση (καλλιέργεια δεξιοτήτων, εννοιολογική υποδομή)**, που διευκολύνει τους μαθητές «να μαθαίνουν πώς να μαθαίνουν», να ανακαλύπτουν, δηλαδή, τη γνώση με ενεργητικές μεθόδους (αξιοποίηση πηγών, εκπόνηση σχεδίων εργασίας (project) και όχι να τους προσφέρεται αυτή έτοιμη.

Η ΔΟΜΗ ΚΑΙ ΟΙ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΕΣ ΤΟΥ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΥ ΠΑΚΕΤΟΥ ΤΗΣ Γ΄ΤΑΞΗΣ

Δρ. Στρατής Μαϊστρέλλης, φιλόλογος

Τα καινοτόμα στοιχεία του νέου διδακτικού πακέτου Ιστορίας Γ΄ Δημοτικού

- Εισάγεται η μυθολογία ως ανεξάρτητο διδακτικό αντικείμενο.
- Επιχειρείται η διαθεματική προσέγγιση της γνώσης με συνδέσεις και προεκτάσεις σε όλα τα διδακτικά αντικείμενα: γεωγραφία, λογοτεχνία, γλωσσικό μάθημα, εικαστικά, θέατρο, λαϊκή παράδοση, τοπική ιστορία, οικονομία, αγωγή υγείας, φυσική αγωγή...
- Η κυρίως αφήγηση συνοδεύεται από πλούτο παραθεμάτων και εικονιστικού υλικού που με τις κατάλληλες δραστηριότητες βοηθούν στην κατανόηση της ύλης.

- Η εικονογράφηση έγινε με έργα της αρχαίας ελληνικής και νεότερης τέχνης μετατρέποντας το βιβλίο σε ένα μικρό μουσείο.
- Γίνεται σύνδεση του διδακτικού αντικειμένου με το σήμερα και την καθημερινή ζωή του παιδιού.
- Γίνεται σύνδεση της μυθ-ιστορίας με την παιδική λογοτεχνία.
- Προτείνονται ανάλογα βιβλία για παιδιά προς ενίσχυση της φιλιαναγνωσίας.
- Προκρίνονται μαθητοκεντρικές και διερευνητικές μέθοδοι και στρατηγικές διδασκαλίας.
- Προτείνεται με συγκεκριμένες διδακτικές προτάσεις η αξιοποίηση των πηγών στη διδασκαλία του μαθήματος.
- Προτείνεται με συγκεκριμένες δραστηριότητες η αξιοποίηση των Νέων Τεχνολογιών και της Μουσειοπαιδαγωγικής στη διδασκαλία.
- Επιχειρείται η εξοικείωση των μικρών μαθητών με τις μεθόδους και τις τεχνικές της ιστορικής έρευνας.

Τετράδιο Εργασιών

Το Τετράδιο Εργασιών με την ποικιλία των δραστηριοτήτων του μεταβάλλει τη μάθηση σε ευχάριστο παιχνίδι (δημιουργική μάθηση) και κινητοποιεί και τους πιο αδύναμους μαθητές.

Οι δραστηριότητες, ερωτήσεις – ασκήσεις κτλ., που αναπτύσσονται στο Τετράδιο Εργασιών, σχετίζονται με συγκεκριμένους στόχους και βοηθούν το διδάσκοντα στην πολύπλευρη επεξεργασία του μαθήματος και στην αξιοποίηση εικόνων και παραθεμάτων. Γι' αυτό προτείνεται η εμπλοκή τους στη διδασκαλία.

Είναι περιορισμένες οι γνωστές ασκήσεις κλειστού τύπου, όπως: συμπλήρωσης κειμένου, επιλογής σωστού-λάθους, αντιστοίχισης-σύζευξης, πολλαπλής επιλογής κτλ.

Προτείνονται δραστηριότητες που απαιτούν σωματική και συναισθηματική συμμετοχή των παιδιών, θεωρώντας ότι η βιωματική προσέγγιση του θέματος συντελεί στην ευκολότερη κατάκτηση της γνώσης, ενώ η συναισθηματική εμπλοκή αποτελεί καλό αγωγό της μάθησης. Οι περισσότερες από αυτές είναι δοσμένες με παιγνιώδη τρόπο, για να διεγείρουν το ενδιαφέρον των παιδιών.

Προσπαθούν να ενεργοποιήσουν όλες τις δημιουργικές δυνάμεις των μαθητών, εθίζοντάς τους στη διαρκή αναζήτηση της γνώσης και αναπτύσσοντας την ιστορική τους συνείδηση.

Στόχος πολλών ασκήσεων είναι να διαπιστωθεί αν ο μαθητής μπορεί να αξιοποιήσει δημιουργικά ιστορικές πληροφορίες, τις οποίες έχει επεξεργαστεί προηγουμένως στην τάξη.

Είδη ασκήσεων Ασκήσεις συγκρότησης άστρου, σύγκριση πηγών, σύνδεση με άλλα μαθήματα-διαθεματικότητα, σύνδεση με το σήμερα, αξιοποίηση των Νέων Τεχνολογιών, επισκέψεις σε χώρους πολιτισμικής αναφοράς (μουσεία, αρχαιολογικούς χώρους,...), ανάπτυξη φαντασίας, ενσυναίσθηση, παιχνίδι κινητικό, παιχνίδι παντομίμας, κατασκευαστικές δεξιότητες, ασκήσεις ταξινόμησης με κριτήριο, συμπλήρωση πινάκων διπλής εισαγωγής, συμπλήρωση διαγραμμάτων, συμπλήρωση χαρτών, απομυθοποίηση, κατάκτηση όρων και εννοιών, όπως *μύθος – γεγονός*, παρατήρηση εικόνας, περιγραφή-σύγκριση, άντληση πληροφοριών από εικόνες, δραματοποίηση εικόνας, άντληση πληροφοριών από παραθέματα, δραματοποίηση παραθέματος, νεοελληνικά παράλληλα, διαμόρφωση στάσεων, επίλυση ιστορικού προβλήματος

Εικονογράφηση και παραθέματα στο Βιβλίο του Μαθητή

Οι εικόνες δεν χρησιμοποιούνται για απλή διακόσμηση αλλά αξιοποιούνται ως πηγές με πληροφορίες και δραστηριότητες.

Χρησιμοποιούνται ως μέσο για την ανακάλυψη από τους ίδιους τους μαθητές μιας πλευράς ή πλευρών του μαθήματος, με τη βοήθεια κατάλληλων δραστηριοτήτων.

Αντιμετωπίζονται ως αφετηρία για διατύπωση ερωτημάτων και ως ερέθισμα για προβληματισμό και διάλογο.

Τα παραθέματα είναι κείμενα που σχετίζονται με το γνωστικό αντικείμενο του βιβλίου και λειτουργούν κατά κάποιο τρόπο ως ιστορικές πηγές. Σε αρκετές περιπτώσεις επιλέχθηκαν παραθέματα από κείμενα της παιδικής λογοτεχνίας με ιστορικό περιεχόμενο, γιατί με την αφηγηματική ανασύνθεση ιστορικά ελεγμένων πληροφοριών, δίνεται η δυνατότητα στους μαθητές να προσεγγίσουν βιωματικά παλιότερες εποχές, αλλά και να ανακεφαλαιώσουν τις ιστορικές γνώσεις τους.

Τα παραθέματα συνδέονται άμεσα με τη διδακτική ενότητα και αξιοποιούνται με κατάλληλες δραστηριότητες που προτείνονται. Ελάχιστα είναι αυτά που παρέχουν επιπρόσθετες πληροφορίες και δεν συνδέονται με κάποια δραστηριότητα.

Το Βιβλίο του Δασκάλου

Το Βιβλίο του Δασκάλου δίνει συμπληρωματικές πληροφορίες και προσφέρει συγκεκριμένες διδακτικές προτάσεις για τη διεξαγωγή του μαθήματος, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι περιορίζει την πρωτοβουλία του εκπαιδευτικού. Ο δάσκαλος μπορεί να διαφοροποιεί τις προτάσεις του βιβλίου, ή να τις εμπλουτίζει, ανάλογα με τις δυνατότητες των μαθητών του, το διαθέσιμο χρόνο και τις ιδιαιτερότητες της σχολικής μονάδας. Κοινός στόχος της συγγραφικής ομάδας και του εκπαιδευτικού

που θα διδάξει το μάθημα είναι να επιτευχθούν οι στόχοι του μαθήματος της Ιστορίας στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό.

A. Η εκτεταμένη εισαγωγή στο Βιβλίο του Δασκάλου περιλαμβάνει:

A1. Διευκρινίσεις, επισημάνσεις, γενικές οδηγίες:

Για τη διαθεματικότητα και τις έννοιες

Για τα κείμενα και την εικονογράφηση

Για τους μύθους, την ελληνική μυθολογία και την απομυθοποίηση

A2. Διδακτικές προτάσεις

Ενδεικτικό διάγραμμα διδασκαλίας

Εναλλακτική πρόταση

A3. Προτάσεις για την εκπόνηση σχεδίων εργασίας

A4. Προτάσεις για την αξιοποίηση της Μουσειοπαιδαγωγικής

Οδηγίες για επισκέψεις σε μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους

Οδηγίες για το σχεδιασμό εκπαιδευτικών προγραμμάτων από τον ίδιο τον εκπαιδευτικό

Οδηγίες για την αξιοποίηση της μουσειοσκευής

A5. Οδηγίες για την αξιοποίηση των Νέων Τεχνολογιών

B. Η Δομή κάθε μαθήματος στο Βιβλίο του Δασκάλου έχει ως εξής:

- Στόχοι
- Πρόσθετες πληροφορίες
- Εποπτικό υλικό
- Ιστοσελίδες
- Βιβλία για παιδιά
- Διδακτικές προτάσεις
- Αξιολόγηση
- Βιβλιογραφία
- Ενδεικτική βιβλιογραφία για τη διδακτική της Ιστορίας

Γ. Διδακτικές προτάσεις

Διδακτικές ενέργειες και μαθητικές δραστηριότητες:

α. Για την Προσέγγιση της νέας γνώσης

β. Για την Επεξεργασία

γ. Για τη Διαθεματική Προσέγγιση

Η ΔΟΜΗ ΚΑΙ ΟΙ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΕΣ ΤΟΥ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΥ ΠΑΚΕΤΟΥ ΤΗΣ Δ΄ ΤΑΞΗΣ

Α. ΓΙΑ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ

Α.1. Περιεχόμενο

Το περιεχόμενο του βιβλίου για το μαθητή είναι συμβατό με το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών και σύμμετρο προς το ωρολόγιο πρόγραμμα. Είναι, επίσης, επιστημονικά έγκυρο, συμβάλλει στην απόκτηση γνώσεων και προωθεί την ανάπτυξη δεξιοτήτων. Αποτελείται από 43 κεφάλαια χωρισμένα σε 6 ενότητες. Το κάθε κεφάλαιο παρουσιάζεται σε τρεις το πολύ σελίδες. Το διδακτικό κείμενο ολοκληρώνεται συνοπτικά στις δύο σελίδες. Σε κάθε κεφάλαιο υπάρχουν:

- **προοργανωτής:** μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως ερέθισμα στην αρχή της διδασκαλίας, ή και ως μοντέλο οργάνωσης του μαθήματος.

-**γλωσσάρι:** περιλαμβάνει τόσο την ερμηνεία ιστορικών όρων και όσο άλλων φράσεων που θεωρείται ότι δυσκολεύουν τους μαθητές.

-**πηγές:** αποτελούνται από **εικόνες** και **παραθέματα**. Πιο συγκεκριμένα **οι εικόνες**, που λειτουργούν ως πηγές και όχι ως διακοσμητικά στοιχεία, αναφέρονται σε διασωθέντα αρχαιολογικά μνημεία, σημερινούς αρχαιολογικούς χώρους, αρχαιολογικά ευρήματα, μουσεία, σκίτσα και προτομές.

-**παραθέματα** περιλαμβάνουν κείμενα από αρχαίους Έλληνες ιστορικούς, μεταγενέστερους και σύγχρονους ιστοριογράφους και λογοτέχνες.

Για τη σημασία, την ταξινόμηση και την αξιοποίηση των πηγών γίνεται λόγος στην εισαγωγή του βιβλίου για τον εκπαιδευτικό.

-**ερωτήσεις:** υπάρχουν στο βιβλίο του μαθητή, που αποσκοπούν στη συνόψιση των βασικών σημείων του μαθήματος, και στο Τετράδιο Εργασιών που συμβάλλουν στην πολύπλευρη επεξεργασία του μαθήματος: νοηματική, ιστορική, διαθεματική και εννοιολογική.

Με την ολοκλήρωση της κάθε ενότητας παρατίθεται μία μικρή επαναληπτική παράγραφος, **Ας δούμε τι μάθαμε...**, όπου περιλαμβάνονται τα κυριότερα στοιχεία των κεφαλαίων που προηγήθηκαν.

Η διαθεματικότητα υπηρετείται με κατατοπιστικές οδηγίες στο βιβλίο του εκπαιδευτικού για την αξιοποίηση των διαθεματικών εννοιών και διαθεματικών δραστηριοτήτων και με προτάσεις για σχέδια εργασίας. Οι ερωτήσεις, οι ασκήσεις και οι δραστηριότητες είναι συμβατές με την αντίστοιχη θεματική ενότητα.

B. ΓΙΑ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΔΑΣΚΑΛΟΥ

Το βιβλίο του δασκάλου περιλαμβάνει μία μικρή εισαγωγή για την επιστήμη της Ιστορίας, πληροφορίες και διευκρινίσεις για τη σημασία και την κατάταξη των ιστορικών πηγών, για το σκοπό του μαθήματος, για το βιβλίο του μαθητή, οδηγίες για την εκπόνηση σχεδίων εργασίας, για την αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών και των μουσειοσκευών καθώς και την αξιοποίηση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων που υλοποιούνται σε μουσειακούς χώρους. Περιλαμβάνει, επίσης, και ένα πλήρως ανεπτυγμένο ένα σχέδιο εργασίας με θέμα «Η Ακρόπολη».

Σε κάθε επιμέρους κεφάλαιο παρατίθενται:

- διδακτικοί στόχοι
- πρόσθετες πληροφορίες για το συγκεκριμένο μάθημα
- προτάσεις για εποπτικά μέσα διδασκαλίας
- διδακτικές προτάσεις για την προσέγγιση, την επεξεργασία και την αξιολόγηση του καθημερινού μαθήματος
- πρόταση για **εναλλακτική προσέγγιση**
- προτάσεις για τη διαθεματική προσέγγιση
- οι απαντήσεις στις εργασίες του Τετραδίου Εργασιών

Η αξιολόγηση αφορά στον έλεγχο της επίτευξης των στόχων που έχουν τεθεί. Ισχύουν και εδώ αυτά που αναφέρθηκαν πιο πάνω.

Γ. ΓΙΑ ΤΟ ΤΕΤΡΑΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΩΝ

Το Τετράδιο Εργασιών περιλαμβάνει ποικιλία ασκήσεων, που έχουν άμεση σχέση με το βιβλίο του μαθητή, και επαναληπτικά μάθημα, όταν ολοκληρώνεται μία ενότητα. Συγκεκριμένα σ' αυτό περιλαμβάνονται:

- ασκήσεις** κλειστού τύπου: συμπλήρωσης κενών, ακροστιχίδες, σταυρόλεξα, επιλογή σωστού λάθους,
- ασκήσεις** ανοικτού τύπου: διατύπωση γνώμης, ανάληψη ρόλου, σύγκριση και μελέτης πηγών, κ.ά.
- ασκήσεις** διαθεματικότητας: παραγωγή και εφαρμογή διαφόρων ειδών προφορικού και γραπτού λόγου, αξιοποίηση και εφαρμογή στοιχείων από άλλα γνωστικά αντικείμενα (μαθηματικά αισθητική αγωγή, γεωγραφία κ.α.).
- σχέδια εργασίας** μικρής ή και ευρύτερης εμβέλειας, αποτέλεσμα διερευνητικής, συνεργατικής και βιωματικής δραστηριότητας των μαθητών.

Η ΔΟΜΗ ΚΑΙ ΟΙ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΕΣ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΤΗΣ Ε΄ ΤΑΞΗΣ

A. ΓΙΑ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ

A.1. Περιεχόμενο

Το περιεχόμενο του βιβλίου για το μαθητή είναι συμβατό με το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών και σύμμετρο προς το ωρολόγιο πρόγραμμα. Είναι, επίσης, επιστημονικά έγκυρο, συμβάλλει στην απόκτηση γνώσεων και προωθεί την ανάπτυξη δεξιοτήτων.

Η διαθεματικότητα υπηρετείται με διαθεματικές δραστηριότητες και προτάσεις για σχέδια εργασίας. Οι ερωτήσεις, οι ασκήσεις και οι δραστηριότητες είναι συμβατές με την αντίστοιχη θεματική ενότητα.

A 2. Δομή - οργάνωση ενοτήτων

Οι ενότητες και τα κεφάλαια έχουν οργανωθεί και κατανεμηθεί με βάση το διδακτικό χρόνο που διατίθεται για το μάθημα. Υπάρχει συνοχή στα κείμενα, τις εικόνες, τα παραθέματα, τις ασκήσεις και τις δραστηριότητες και προωθείται η ανάπτυξη πρωτοβουλιών από τον εκπαιδευτικό και αυτενέργειας από το μαθητή.

A 3. Παιδαγωγική και διδακτική καταλληλότητα

Προτείνονται πολλαπλές και εναλλακτικές μέθοδοι διδασκαλίας, συλλογικές και διερευνητικές.

A 4. Λειτουργικότητα και αισθητική του εικαστικού μέρους

Το εικονιστικό υλικό του βιβλίου δεν είναι διακοσμητικό, αλλά συνδέεται οργανικά με το περιεχόμενο κάθε κεφαλαίου και επιτελεί συγκεκριμένες λειτουργίες, όπως: παρέχει πρόσθετη πληροφόρηση, διευκολύνει την κατανόηση ιστορικών εννοιών, συμβάλλει στην καλλιέργεια δεξιοτήτων και αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της όλης διδακτικής διαδικασίας.

A 5. Τεχνική αρτιότητα

Υπάρχει σαφής διάκριση των ενοτήτων και ο τίτλος του κεφαλαίου αναγράφεται στην έναρξη του κεφαλαίου. Η τεχνική αρτιότητα κρίνεται ικανοποιητική.

B. ΓΙΑ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΔΑΣΚΑΛΟΥ

Στο βιβλίο για το δάσκαλο αναπτύσσονται οι γενικές αρχές του μαθήματος και προτείνονται τρόποι αξιοποίησης του διδακτικού υλικού. Στην εισαγωγή γίνεται λόγος για το μάθημα της Ιστορίας, την προτεινόμενη διδακτική προσέγγιση, την τοπική ιστορία, τη διαθεματική επεξεργασία, την εκπόνηση σχεδίων εργασίας, τις επισκέψεις σε μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους, τις «κατ' οίκον» εργασίες και την αξιολόγηση. Αναπτύσσονται, επίσης, σ' αυτό υποδείξεις για την αξιοποίηση των ερωτήσεων στο βιβλίο του μαθητή και των δραστηριοτήτων στο Τετράδιο Ασκήσεων.

Γ. ΓΙΑ ΤΟ ΤΕΤΡΑΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΩΝ

Το Τετράδιο Εργασιών περιλαμβάνει ποικιλία ασκήσεων : συμπλήρωσης κειμένου, επιλογής σωστού-λάθους, αντιστοίχισης-σύζευξης, πολλαπλής επιλογής κτλ. Οι περισσότερες από αυτές ανήκουν στην κατηγορία των διαθεματικών δραστηριοτήτων, έχουν άμεση σχέση με το βιβλίο του μαθητή και είναι διατυπωμένες με σαφήνεια. Συμβάλλουν στην καλλιέργεια της δημιουργικότητας, της κριτικής σκέψης και την καλλιέργεια δεξιοτήτων συνεργασίας, έρευνας, συλλογής, επεξεργασίας, παρουσίασης δεδομένων κτλ.

ΔΙΔΑΚΤΙΚΟ ΠΑΚΕΤΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΣΤ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

Ανδρεάδου Χαρά, Πουταχίδης Άρης, Τσιβάς Αρμόδιος

Η εισαγωγή νέου μεθοδολογικού κανόνα

Η εισαγωγή νέου μεθοδολογικού κανόνα αναφέρεται τόσο στη διδασκαλία του σχολικού μαθήματος, όσο και στον τρόπο που τα παιδιά μαθαίνουν ιστορία. Δομικά στοιχεία αυτής της νέας μεθοδολογικής προσέγγισης:

Το κεντρικό ιστορικό ερώτημα της ενότητας, που διατρέχει τα κεφάλαια της ενότητας, τα οργανώνει και επιτρέπει τη διαμορφωτική αξιολόγηση της ενότητας. Η απάντηση στο βασικό ερώτημα συνιστά την αξιολογική βάση πάνω στην οποία ο/η εκπαιδευτικός αλλά και οι μαθητές/μαθήτριες ελέγχουν και διορθώνουν τη μαθησιακή διαδικασία. Η ίδια απάντηση επιτρέπει επίσης τον έλεγχο της κατανόησης της ενότητας.

Το κείμενο αναφοράς (εισαγωγικό κείμενο) μικραίνει σε έκταση (200-220 λέξεις), λειτουργεί συμπληρωματικά με το **γλωσσάριο** και το **χρονολόγιο-ιστοριογραμμή** που το συνοδεύουν. Έτσι δημιουργείται ένα ενιαίο πλαίσιο αναφοράς για να τεθούν ιστορικά ερωτήματα και να πλαισιωθούν οι ιστορικές πηγές της μαθητείας στην ιστορία που ακολουθεί.

Το γλωσσάριο των σημαντικών ιστορικών όρων-εννοιών του κεφαλαίου που εμφανίζονται με κόκκινα έντονα γράμματα στο κείμενο αναφοράς και με μπλε έντονα γράμματα ιστορικοί όροι-έννοιες, που έχουν ήδη πραγματευθεί σε προηγούμενες ενότητες ή τάξεις.

Το χρονολόγιο – ιστοριογραμμή με τα σημαντικότερα ιστορικά φαινόμενα και γεγονότα μέσα στον ιστορικό χρόνο που ορίζεται για την ενότητα . Στην ιστοριογραμμή - χρονολόγιο γίνεται προσπάθεια μη γραμμικής αναπαράστασης του ιστορικού χρόνου αλλά σύνθεσης ενός ιστορικού περιβάλλοντος μέσα στο οποίο συμβαίνουν τα φαινόμενα και τα γεγονότα

"Η μαθητεία στην ιστορία", η οποία για πρώτη φορά εισάγεται στη διδασκαλία του μαθήματος στην Α/θμια Εκπ/ση γίνεται με την μελέτη και την επεξεργασία ιστορικών πηγών, οι οποίες είναι απόλυτα σχετικές με το ιστορικό θέμα που αναπτύσσεται σε κάθε κεφάλαιο αλλά και το κεντρικό ερώτημα της ενότητας. Τα παιδιά καλούνται να «διαβάσουν» τις πηγές, να γράψουν, να σκεφθούν, να μιλήσουν πάνω σ' αυτές σύμφωνα με συγκεκριμένες δραστηριότητες που τις συνοδεύουν.

Η επιλογή των ιστορικών πηγών

Τα κριτήρια της επιλογής των ιστορικών πηγών είναι τα ακόλουθα:

- α. η εγκυρότητα της πηγής
- β. η αναγνωσιμότητά τους για παιδιά ΣΤ' δημοτικού
- γ. η αντιστοίχισή τους με το περιεχόμενο και τους στόχους του κεφαλαίου και της ενότητας
- δ. η αντιπροσωπευτικότητα των ειδών των ιστορικών πηγών και η ισορροπία τους
- ε. κυρίως ο πρωτογενής αλλά και αντιπροσωπευτικά ο δευτερογενής χαρακτήρας τους

Η αξιοποίηση των ιστορικών πηγών: Το μεγαλύτερο μέρος της διδακτικής ώρας μπορεί κατά την κρίση του/της εκπαιδευτικού να αφιερώνεται στη μελέτη των πηγών και στις δραστηριότητες που τις συνοδεύουν. Επίσης κατά την κρίση του/της επιλέγονται οι δραστηριότητες.

Η αξιοποίηση των ιστορικών πηγών, οποία προτείνεται, επιτρέπει στη σχολική τάξη να ασχοληθεί με πρωτογενές ιστορικό υλικό με δυνατότητες συγκρότησης ιστορικής γνώσης (δηλωτικής, μεθοδολογικής και εννοιολογικής) από τα ίδια τα παιδιά στη βάση του προτεινόμενου υλικού. Η προσέγγιση των ιστορικών πηγών γίνεται μέσω των συγκεκριμένων δραστηριοτήτων, οι οποίες απευθύνονται προς αυτές, δημιουργούν ένα ασφαλές υπόβαθρο ανάδειξης της διαφορετικότητας, της αβεβαιότητας και της διαμάχης που αποτελούν και κύρια χαρακτηριστικά της ιστοριογραφικής διαδικασίας, τηρουμένων βέβαια των αναλογιών για παιδιά αυτής της ηλικίας.

Παρουσίαση της λογικής του εγχειρήματος

Η εισαγωγή του νέου μεθοδολογικού κανόνα όπως και παραπάνω τονίζεται διαμορφώνει με διαφορετικό τρόπο τόσο τη διδασκαλία του μαθήματος της ιστορίας, όσο και τον τρόπο που τα παιδιά μαθαίνουν ιστορία. Σε ό,τι αφορά τους/τις εκπαιδευτικούς αναβαθμίζεται ο ρόλος τους καθώς συμμετέχουν ως οργανωτές μιας ανοικτής διαδικασίας για την καλλιέργεια της ιστορικής σκέψης των παιδιών, μέσω των συμπερασμάτων-απαντήσεων της σχολικής τάξης στην προσπάθεια προσέγγισης και οργάνωσης του ιστορικού παρελθόντος, και το καθιστά με αυτό τον τρόπο κατανοητό και ανοικτό σε περισσότερες ερμηνείες. Εξηγείται από την αρχή, στο βιβλίου εκπαιδευτικού, η λογική του εγχειρήματος και παρέχονται όλα εκείνα τα στοιχεία, που λείπουν από το σχολικό εγχειρίδιο του μαθητή και της μαθήτριας για να τα χειριστεί κατά βούληση και επιλογή του/της.

Οργάνωση ύλης και μεθοδολογικοί πίνακες

Παρατίθεται στο βιβλίου του/της εκπαιδευτικού ένα γενικό ετήσιο διάγραμμα ύλης με τις επιμέρους ενότητες, τα κεφάλαια και τις απαιτούμενες διδακτικές ώρες. Παρατίθεται, επίσης, ένα γενικό μεθοδολογικό διάγραμμα και των πέντε ενοτήτων του σχολικού εγχειριδίου, το οποίο περιλαμβάνει τους σκοπούς/μαθησιακά οφέλη της κάθε ενότητας (γνωστικοί, μεθοδολογικοί εννοιολογικοί στόχοι), στάσεις και αντιλήψεις, διαθεματικές προσεγγίσεις με άλλα γνωστικά αντικείμενα και ενασχόληση με κάποιες από τις θεμελιώδεις έννοιες για το δημοτικό σχολείο, σύμφωνα με το Δ.Ε.Π.Π.Σ. του μαθήματος της ιστορίας.

Κείμενο στο κείμενο

Παρατίθενται επίσης οι σκοποί του κάθε επιμέρους κεφαλαίου με την ίδια φιλοσοφία αλλά και για κάθε ιστορική πηγή ξεχωριστά. Η κάθε πηγή συνοδεύεται από έναν σχολιασμό, που παρέχει περισσότερες πληροφορίες για το ιστορικό πλαίσιο αναφοράς της.

Επιλογή πηγών

Ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να προχωρήσει στην επιλογή συγκεκριμένων ιστορικών πηγών για οικονομία χρόνου ή την λεπτομερέστερη προσέγγιση κάποιων γεγονότων, που, κατά την εκτίμησή του και τις απαιτήσεις της τάξης, παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον (π.χ. θέματα τοπικής ιστορίας)

Υλικό για ευέλικτη ζώνη, ολοήμερο σχολείο και λοιπές δραστηριότητες

Τόσο το εγχειρίδιο, όσο και οι δραστηριότητες του Τετραδίου Εργασιών περιέχουν θέματα, ιστορικό υλικό και δραστηριότητες που επιτρέπουν την πραγμάτευση πολλών ιστορικών θεμάτων και αποτελούν ένα ασφαλές περιβάλλον εκκίνησης κάθε σχολικής τάξης για το σχεδιασμό και την υλοποίηση σχεδίων εργασίας, τα οποία μπορούν να ενταχθούν στο χρόνο της ευέλικτης ζώνης ή στο πρόγραμμα του ολοήμερου σχολείου. Περιγράφονται επίσης οι τρόποι αξιοποίησης του διαδικτύου, αλλά και εκπαιδευτικών προγραμμάτων μουσείων, που μπορούν να δώσουν νέες δυνατότητες στην προσέγγιση του μαθήματος της ιστορίας όχι αποκλειστικά μέσα από τις σελίδες του σχολικού εγχειριδίου ιστορίας.

Υποστήριξη δραστηριοτήτων στο βιβλίο εκπαιδευτικού

Δίδονται στο βιβλίο του/της εκπαιδευτικού οι απαντήσεις στις δραστηριότητες που απευθύνονται στις ιστορικές πηγές κάθε κεφαλαίου, και λειτουργούν παραδειγματικά επιτρέποντας και οποιαδήποτε άλλη, η οποία αναφέρεται στο κεντρικό ερώτημα της ενότητας και το εξεταζόμενο κάθε φορά θέμα.

Βιβλιογραφικές υποδείξεις

Στο τέλος του βιβλίου του/της εκπαιδευτικού παρέχεται πλούσια βιβλιογραφία για την ιστορική περίοδο, τόσο για τους/τις εκπαιδευτικούς, αλλά και τίτλοι βιβλίων γνώσεων και παιδικής λογοτεχνίας με αναφορές σε θέματα της ενότητας. Επίσης καταγράφονται λογισμικά και ηλεκτρονικές σελίδες με ιστορικό υλικό και δραστηριότητες.

Η συνεργασία σχολικής ιστορίας με άλλες ιστορίες του ευρύτερου σχολικού περιβάλλοντος

Στο βιβλίο του/της εκπαιδευτικού παρέχεται ένα εκτενές μεθοδολογικό διάγραμμα εκπόνησης σχεδίων εργασίας για την τοπική ιστορία με αναφορά στα θέματα, τις πηγές, το περιβάλλον εργασίας της σχολικής τάξης και τα στάδια ανάπτυξης της όλης εκπαιδευτικής διαδικασίας. Επίσης περιγράφονται πέντε ενδεικτικά σχέδια εργασίας, ένα για κάθε θεματική ενότητα και αναφέρονται τα επιμέρους στάδια του κάθε σχεδίου εργασίας.

Η εισαγωγή ενδοθεματικών και διαθεματικών προσεγγίσεων

Τέλος, γίνονται ενδοθεματικές, διαθεματικές και πολυδιαθεματικές προσεγγίσεις τόσο στο σχολικό εγχειρίδιο, όσο και στο Τετράδιο εργασιών για την καλύτερη επικοινωνία των επιμέρους γνωστικών αντικειμένων μεταξύ τους, στην προσπάθεια πολύπλευρης υποστήριξης της εκπαιδευτικής διαδικασίας όπως αποτυπώνεται στο Δ.Ε.Π.Π.Σ. του δημοτικού σχολείου.

3. ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ – ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΓΙΑ:

α. ΤΟ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

Τα σχολικά εγχειρίδια σχεδιάστηκαν έτσι ώστε να γίνουν **εργαλεία διδασκαλίας** στα χέρια του δασκάλου και **εργαλεία μάθησης** στα χέρια του μαθητή και οι μαθητές να είναι όσο το δυνατόν λιγότερο μαθησιακά εξαρτημένοι από το διαμεσολαβητικό ρόλο του δασκάλου. Έτσι θα επιτευχθεί ο στόχος της εκπαίδευσης, η οποία, μεταξύ των άλλων, επιδιώκει να καταστήσει τα παιδιά αυτόνομα και αυτό-ρυθμιζόμενα στη μάθηση μέσα από τη μελέτη των σχολικών βιβλίων.³

Η διδασκαλία πρέπει να σχεδιάζεται και να πραγματοποιείται με βάση το σκοπό της εκπαίδευσης, το σκοπό του μαθήματος, τους στόχους της συγκεκριμένης διδακτικής ενότητας, τις απαιτήσεις της διδακτικής μεθοδολογίας γενικά και της διδακτικής του μαθήματος της Ιστορίας. Γι' αυτό είναι απαραίτητο ο εκπαιδευτικός να προετοιμάζεται κατάλληλα. Συγκεκριμένα, πρέπει:

α. Να μελετήσει από το Δ.Ε.Π.Π.Σ. και το Α.Π.Σ. (ΦΕΚ. 303/2003) την **εισαγωγή**, σελ.3733-3744, το **σκοπό** του μαθήματος της Ιστορίας, σελ.3915, τους **ειδικούς σκοπούς** του μαθήματος για το

---

³ Βλ. εισήγηση Η. Ματσαγγούρα στο συνέδριο του ΠΤΔΕ του Πανεπιστημίου Αθηνών (8&9 Απριλίου 2006) με θέμα: *Ο σχολικός εγγραμματισμός στη χώρα μας μετά την έκθεση της PISA και πριν τα νέα σχολικά βιβλία.*

δημοτικό σχολείο, σελ. 3940-3943 και την προτεινόμενη **διδασκτική μεθοδολογία και αξιολόγηση**, σελ.3940- 3941

β. Να λάβει υπόψη του τις υποδείξεις του βιβλίου για το δάσκαλο, τη σχετική με τη διδασκαλία του μαθήματος της Ιστορίας βιβλιογραφία και τη βιβλιογραφία που αναφέρεται στη διαθεματική προσέγγιση της γνώσης.

γ. Να εξασφαλίσει το απαραίτητο υποστηρικτικό υλικό (χάρτες, εικόνες, CD, διευθύνσεις διαδικτύου κτλ.)

Β. ΤΗΝ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΣΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Η αξιολόγηση της επίδοσης των μαθητών στο μάθημα της Ιστορίας έχει ανατροφοδοτικό και όχι εξεταστικό σκοπό. Αυτή γίνεται σε κάθε διδακτική ενότητα αλλά και σε σύνολο ευρύτερων διδακτικών ενοτήτων με διδακτικές ενέργειες και μαθητικές δραστηριότητες που είναι συμβατές με τη **φιλοσοφία**, τις **αρχές**, τους **στόχους** τις **μορφές** και τις **τεχνικές** που αναπτύσσονται στο ΔΕΠΠΣ και το ΑΠΣ (ΦΕΚ 303/03, σελ. 3743 -44, 3941) και τις αρχές και τους στόχους για τα επαναληπτικά μαθήματα, σελ: 3922,3926,3933,3940.

Η αξιολόγηση της επίδοσης των μαθητών δεν περιορίζεται μόνο στο γνωστικό τομέα, (**δηλωτική γνώση**) αλλά επεκτείνεται και στις δεξιότητες που απέκτησαν τα παιδιά, π.χ. να παρατηρούν και να περιγράφουν ευρήματα και εικόνες, να θέτουν σχετικά ερωτήματα με βάση αυτές κτλ να αξιοποιούν ιστορικές πηγές για την άντληση ιστορικών πληροφοριών κτλ.(**διαδικαστική- μεθοδολογική γνώση**). Αξιολογούνται επίσης η **ενοσιολογική γνώση**, δηλαδή οι ιστορικές έννοιες και οι ιστορικοί όροι που διδάχθηκαν, η ανάπτυξη **κριτικής και ιστορικής σκέψης** (συσχετισμοί εννοιών, συσχετισμοί με το σήμερα, διατύπωση δυνητικών γενικεύσεων) και η **απόκτηση στάσεων**: ενδιαφέρον για τις αρχαιότητες, την τέχνη, την Ελληνική μυθολογία, επιθυμία για επισκέψεις σε μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους, αναζήτηση και μελέτη σχετικών βιβλίων, αξιοποίηση ιστοσελίδων, αποδοχή και σεβασμός της ιστορίας και του πολιτισμού των άλλων λαών.

Κριτήρια και **μέσα** για την αξιολόγηση της επίδοσης των μαθητών μπορεί να διαμορφώσει ο εκπαιδευτικός της τάξης με βάση αυτά που τονίστηκαν πιο πάνω, αλλά και με βάση τις συγκεκριμένες ασκήσεις στο βιβλίο του μαθητή και το Τετράδιο Εργασιών, για τα καθημερινά και τα επαναληπτικά μαθήματα, και τις σχετικές οδηγίες που υπάρχουν στο βιβλίο του εκπαιδευτικού, τόσο στην εισαγωγή όσο και στα επιμέρους μαθήματα.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Στο πνεύμα της αξιολόγησης της επίδοσης των μαθητών κινούνται και οι Οδηγίες του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου για τις «κατ' οίκον» εργασίες των μαθητών, οι οποίες κοινοποιήθηκαν σε

όλα τα σχολεία, μέσω της Διεύθυνσης Σπουδών του ΥΠΕΠΘ, με τις Εγκυκλίους: Φ.12/428/85241/Γ1/18-08-2003 & Φ 12/342/35602/Γ1/09-05-2005 Εγκυκλίους

γ. ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΟΠΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Στα νέα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών και τις προδιαγραφές συγγραφής διδακτικών βιβλίων τονίζεται ότι τα διδακτικά βιβλία πρέπει να είναι ευσύνοπτα και όχι εκτεταμένα, για να ολοκληρώνεται η διδασκαλία όλων των ενοτήτων στο χρόνο που διατίθεται από το Ωρολόγιο Πρόγραμμα. Αυτή η διδακτική απαίτηση, που προβάλλεται συνέχεια και από τους περισσότερους που ασχολούνται με θέματα διδασκαλίας και εκπαίδευσης, δημιουργεί πολλά προβλήματα στην ικανοποίηση αιτημάτων, που τακτικά υποβάλλονται στο ΥΠΕΠΘ και το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο από πολιτιστικούς φορείς, ιδιώτες κ.ά, για περισσότερα γεγονότα και περισσότερες λεπτομέρειες στα βιβλία ιστορίας, για όλες τις περιοχές και για όλες τις ιστορικές περιόδους.

Με τη θεσμοθέτηση της Τοπικής Ιστορίας, εκτός του ότι ικανοποιείται ένα ώριμο πλέον αίτημα, δίνεται ικανοποιητική λύση και σ' αυτά τα αιτήματα, αφού προβλέπεται οι μαθητές να ασχοληθούν με την ιστορία του τόπου τους και να την εντάξουν στην Γενική Ιστορία. Περισσότερες διευκρινίσεις για την Τοπική Ιστορία δίνονται στην εισαγωγή των βιβλίων για τον εκπαιδευτικό.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΑ ΣΧΕΔΙΑ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ

ΙΣΤΟΡΙΑ Γ' ΤΑΞΗΣ

A. ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ

ΕΝΟΤΗΤΑ 5 : Ο ΤΡΩΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

ΜΑΘΗΜΑ 1 : Το μήλο της Έριδας

Για το συγκεκριμένο μάθημα, ο εκπαιδευτικός, εκτός από αυτά που τονίστηκαν πιο πάνω, πρέπει να λάβει υπόψη του τις υποδείξεις του βιβλίου για το δάσκαλο και κυρίως αυτές που αναφέρονται στη Μυθολογία και την αξιοποίηση των πηγών και των διαθεματικών εννοιών.

A. ΣΤΟΧΟΙ:

Στόχοι που επιδιώκονται σε όλα τα μαθήματα του Α΄ Μέρους

(Βλ. Βιβλίο για το Δάσκαλο)

(γνωστικοί, μεθοδολογικοί- διαδικαστικοί, εννοιολογικοί)

Οι μαθητές:

- Να γνωρίσουν και να απολαύσουν το σχετικό μύθο.
- Να αποκτήσουν εκφραστικό θάρρος και να καλλιεργήσουν τη δεξιότητα της αφήγησης.
- Να μυηθούν και να ασκηθούν σταδιακά στην επεξεργασία και αξιοποίηση των γραπτών και εικαστικών πηγών.
- Να εξοικειωθούν με τη διαχείριση πληροφοριών : παρατήρηση, περιγραφή, αναζήτηση, ταξινόμηση, παραβολή, ανάλυση, σύνθεση
- Να συσχετίσουν γεγονότα που αναφέρονται στο μύθο με παρόμοια γεγονότα που συνάντησαν σε προηγούμενα κεφάλαια και άλλα μαθήματα και με παρόμοια γεγονότα της σημερινής εποχής και να διατυπώνουν δυνητικές γενικεύσεις: ενδοκλαδικές και διακλαδικές.
- Να αναπτύξουν ενδιαφέρον για την ελληνική μυθολογία και τις επιβιώσεις της στην τέχνη, τη γλώσσα και τη λογοτεχνία.
- Να ασκηθούν στη διαθεματική προσέγγιση της γνώσης.

Στόχοι που επιδιώκονται στο σημερινό μάθημα (Βλ. Βιβλίο για το Δάσκαλο,σελ)

- Να προϊδεαστούν για τη μυθολογική αιτία του Τρωικού πολέμου και να κατανοήσουν τη σχέση που τον συνδέει με την κρίση του Πάρι και την αρπαγή της Ωραίας Ελένης.
- Να αντιληφθούν την εικόνα που είχαν οι αρχαίοι για τους θεούς και τους ανθρώπους.
- Να κατανοήσουν τον ιστορικό όρο *έριδα*, να τη συσχετίσουν με συνώνυμες και αντίθετες έννοιες και να εμπλουτίσουν το λεξιλόγιό τους.
- Να ασκηθούν στην προσέγγιση καταστάσεων και προσώπων με ενσυναίσθηση.

B. ΜΕΣΑ

- Βιβλία για το μαθητή , τον εκπαιδευτικό και Τετράδιο Εργασιών
- Χάρτης με τα βουνά τις τοποθεσίες και τα ονόματα των πόλεων που αναφέρονται στο μύθο

-**Ιστοσελίδες, CD** και βιβλία για α παιδιά που υποδεικνύονται στο βιβλίο για τον εκπαιδευτικό, σελ.49

Γ. ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ ΚΑΙ ΜΑΘΗΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

α. Για την προσέγγιση της νέας γνώσης

Για το Α΄ Μέρος, που είναι αφιερωμένο στην Ελληνική Μυθολογία, στις περισσότερες περιπτώσεις ενδείκνυται η χρήση της αφηγηματικής και περιγραφικής μορφής διδασκαλίας, για να έρθουν τα παιδιά σε μια πρώτη επαφή με τους αρχαίους μύθους. Η αφήγηση, πρέπει να γίνεται με παραστατικότητα και ζωντάνια, αφού στις μικρές ηλικίες εξυπηρετεί και την αισθητική απόλαυση, έχει και ψυχαγωγικό χαρακτήρα. Η αφήγηση, βέβαια, είναι επιδεκτική και άλλων φραστικών τρόπων, όπως σχόλια, ερωτήσεις, απαντήσεις, με διευκρινιστικό χαρακτήρα, οι οποίες δεν πρέπει να παραβλέπονται.

Ο εκπαιδευτικός, μπορεί να ξεκινήσει τη διδασκαλία του με μία σύντομη αφορμή αξιοποιώντας τον προοργανωτή της ενότητας 5 (σελ 57, Ο τρωικός πόλεμος). Οι μαθητές καλούνται να παρατηρήσουν την εικόνα και να πουν τι παραστάει. Εύκολα θα απαντήσουν ότι παριστάνει Αχαιούς πολεμιστές που ξεκινούν για τον πόλεμο. Ο εκπαιδευτικός επισημαίνει ότι ο μεγαλύτερος πόλεμος που έγινε στην αρχαιότητα είναι ο Τρωικός και ο λόγος που έγινε ήταν η αρπαγή της ωραίας Ελένης. Πάμε να δούμε πώς φτάσαμε ως εκεί.

Εναλλακτική πρόταση: Ο εκπαιδευτικός αφηγείται το μύθο το σχετικό με τους γάμους του Πηλέα και της Θέτιδας και το μήλο της Έριδας και σταματά την αφήγησή του στο σημείο της άφιξης του Ερμή και των τριών θεαινών στην Ίδη. Στη συνέχεια καλεί τα παιδιά να διαβάσουν το παράθεμα από το Λουκιανό στη σελίδα 60 του βιβλίου τους, για να δουν τι έγινε εκεί. Καλό θα ήταν τα παιδιά να μοιραστούν τους ρόλους, ώστε να ζωντανέψει ο διάλογος.

β. Για την επεξεργασία:

Οι ερωτήσεις και οι δραστηριότητες στο βιβλίο του μαθητή και το Τετράδιο Εργασιών συμβάλλουν στην πολύπλευρη επεξεργασία του μαθήματος.

Είναι ανάγκη τα παιδιά να καθοδηγούνται σωστά, ώστε να είναι σε θέση να αντλούν πληροφορίες για το μύθο που διδάσκονται, να σχολιάζουν και να αξιολογούν γεγονότα, αποφάσεις και ενέργειες και να αιτιολογούν τη γνώμη τους. Έτσι, σιγά σιγά και την κρίση καλλιεργούν αλλά και την αξία των πηγών συνειδητοποιούν. Αυτό μπορεί να γίνει με ερωτήσεις, όπως:

- Ο Πάρης δυσκολεύτηκε να αποφασίσει ποια ήταν η ομορφότερη θεά. Γιατί;
- Ποιες υποσχέσεις έδωσαν οι Θεές στον Πάρη;
- Σε τι μοιάζουν οι θεές με τις θνητές γυναίκες;

Τώρα τα παιδιά συμπληρώνουν στο Τετράδιο Εργασιών την άσκηση 1.

Ακολουθεί μικρή συζήτηση, που θα καταλήξει στον ανθρωπομορφισμό των θεών, αφού οι μαθητές ανακαλέσουν στη μνήμη τους προηγούμενες γνώσεις που έχουν οικειοποιηθεί στο μάθημα οι Θεοί του Ολύμπου(δεύτερος διδακτικός στόχος).

Υστερα παρατηρούν την εικόνα της σελ. 58 (η κρίση του Πάρη) και συμπληρώνουν τη δεύτερη άσκηση του Τετραδίου Εργασιών.

Με τις πληροφορίες που δίνονται κάτω από την εικόνα 1 και τη βοήθεια του δασκάλου, αναγνωρίζουν τα πρόσωπα και περιγράφουν τα δώρα που κρατούν στα χέρια τους οι θεές, για να τα προσφέρουν στον Πάρη. (Προηγείται η Αφροδίτη που ετοιμάζεται να του προσφέρει ένα στεφάνι και ένα αγαλματίδιο που παριστάνει το θεό Έρωτα. Ακολουθεί η Αθηνά, που κρατά κράνος και δόρυ, σύμβολα νίκης και έπεται η Ήρα που κρατά αγαλματίδιο που παριστάνει λιοντάρι και σκήπτρο, σύμβολα δύναμης και εξουσίας).

Με κατάλληλη συζήτηση, συσχετίζουν τα δώρα με τις υποσχέσεις που έδωσαν και ανακαλούν στη μνήμη τους προηγούμενες γνώσεις για τις ιδιότητες των θεών.

Η εικόνα προσφέρεται, ακόμη, να γίνει συζήτηση στην τάξη για το πώς ένας καλλιτέχνης φαντάζεται και παριστάνει ένα μύθο και να διαπιστώσουν έτσι οι μαθητές ότι η ελληνική μυθολογία αποτέλεσε πηγή έμπνευσης για πολλούς καλλιτέχνες.

Ο εκπαιδευτικός ρωτά : Ποια θεά διάλεξε τελικά ο Πάρης και γιατί;

Ο Πάρης διάλεξε την Αφροδίτη, γιατί του υποσχέθηκε την Ελένη, την πιο όμορφη γυναίκα του κόσμου. Οι μαθητές καλούνται να παρατηρήσουν την εικόνα της σελ 60, όπου πράγματι η παράσταση από την αρχαία ελληνική αγγειογραφία αποδίδει την ομορφιά της Ελένης και στη συνέχεια μελετούν την εικόνα της σελ. 59, όπου ο Πάρης φτάνει στην Σπάρτη και αρπάζει την Ελένη. Εδώ, είναι αναγκαίο ο δάσκαλος να βοηθήσει τα παιδιά να παρατηρήσουν με προσοχή την εικόνα, να διαβάσουν τις πληροφορίες που δίνονται κάτω από αυτήν και να θέσουν τα δικά τους ερωτήματα π.χ.: «Γιατί ο καλλιτέχνης βάζει ανάμεσα στον Πάρη και την Αφροδίτη το φτερωτό θεό Έρωτα» κτλ.(ερώτηση 3 στο Βιβλίο του Μαθητή).

Έτσι φτάνουμε στο λόγο που ξεκίνησε ο Τρωικός πόλεμος και επιτυγχάνουμε τον πρώτο διδακτικό στόχο που θέσαμε.

Αν υπάρχει χρόνος οι μαθητές συμπληρώνουν την άσκηση 3 στο Τετράδιο Εργασιών. Διαφορετικά δίνεται ως κατοίκον εργασία.

Η άσκηση αυτή συνδέεται με το μάθημα της Γλώσσας και ανήκει στην κατηγορία των διαθεματικών δραστηριοτήτων. Είναι προφανές ότι με αυτή τη δραστηριότητα οι μαθητές κατανοούν την έννοια *έριδα*, διαπιστώνουν την επιβίωση της μυθολογίας στη γλώσσα μας και εμπλουτίζουν το λεξιλόγιό τους με νέες φράσεις (τρίτος διδακτικός στόχος). Αν υπάρχει χρόνος, γίνεται σύντομη αναφορά σε

συνώνυμες λέξεις (*καβγάς, τσακωμός, μάλωμα*), και σε αντίθετες λέξεις, (*ειρήνη, συμφιλίωση κ.ά*). Επειδή είναι πολύ πιθανόν μερικοί μαθητές να δυσκολευτούν στο σχηματισμό πρότασης με τη φράση *μήλο της Έριδας*, η άσκηση αυτή γίνεται πρώτα προφορικά π.χ.: Το καινούργιο ποδήλατο που αγόρασε ο πατέρας έγινε το *μήλο της Έριδας* ανάμεσα στο Βασίλη και τον Παναγιώτη.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Αξιοποιούνται αυτά που τονίστηκαν πιο πάνω, οι ερωτήσεις και οι δραστηριότητες που υπάρχουν στο βιβλίο του μαθητή και στο Τετράδιο Εργασιών και οι υποδείξεις στη σελίδα 10 του βιβλίου για το δάσκαλο.

Για τη συγκεκριμένη ενότητα θα αρκούσε η απάντηση στις ερωτήσεις του Β.Μ.

Γιατί οι τρεις θεές μάλωσαν μεταξύ τους; Ποιος έλυσε τη διαφορά τους;

Αν ήσουν εσύ στη θέση του Πάρη, ποια θεά θα διάλεγες και γιατί;

Η δεύτερη ερώτηση συμβάλλει στην ενσυναισθητική προσέγγιση του μαθήματος με τη φανταστική εισχώρηση στη θέση του άλλου. Έτσι επιτυγχάνεται και ο τέταρτος διδακτικός μας στόχος.

Μία άλλη πρόταση είναι η αναδιήγηση του μύθου ή μέρους του μύθου από τους μαθητές με την παρατήρηση μιας εικόνας του βιβλίου.

Επειδή η αναδιήγηση των μύθων δε συμβάλλει μόνο στην καλλιέργεια της αφηγηματικής δεξιότητας των παιδιών αλλά και στην απόκτηση εκφραστικού θάρρους, που είναι μια σημαντική παιδαγωγική επιδίωξη, φροντίζουμε να δίνεται αυτή η ευκαιρία σε όλα τα παιδιά.

Μια τρίτη πρόταση είναι η ανάπλαση του μύθου μέσω της δραματοποίησης (δραστηριότητα 4 του Τετραδίου Εργασιών).

Παίζουμε θέατρο στην τάξη μας. Πρωταγωνιστούν ο Πάρης, ο Ερμής και οι τρεις θεές.

Η δραματοποίηση μπορεί να γίνει με δύο τρόπους:

1) Οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες και να γράφουν τους δικούς τους διαλόγους. Κάθε ομάδα καλείται να τους δραματοποιήσει παρουσιάζοντάς τους στο σύνολο της τάξης. Αν δεν υπάρχει χρόνος, η δραματοποίηση μπορεί να γίνει στην ώρα της Ευέλικτης Ζώνης ή την ώρα της Γλώσσας, δεδομένου ότι οι δραματοποιήσεις θεωρούνται πολύτιμες δραστηριότητες για την παραγωγή προφορικού λόγου, που είναι μία από τις βασικότερες επιδιώξεις του γλωσσικού μαθήματος.

2) Οι μαθητές καλούνται να αυτοσχεδιάσουν, στηριζόμενοι στις γνώσεις που απέκτησαν. Ο τρόπος αυτός είναι πιο εύκολος για τα παιδιά αυτής της ηλικίας.

Με τη δραστηριότητα αυτή πετυχαίνουμε τους κύριους στόχους του μαθήματος: την αυτενέργεια, τη βιωματικότητα, την εποπτικότητα.

Η ανάπλαση ιστορικών γεγονότων και το «παίξιμό» τους στη συνέχεια είναι στοιχεία αγαπητά για τα παιδιά, γιατί περιέχουν μέσα τους ένα είδος παιχνιδιού που αποτελεί για την ηλικία τους αναγκαίο

μέσο έκφρασης. Η απόδοση ρόλων έχει θετικά αποτελέσματα για την κοινωνική και συναισθηματική ανάπτυξη του μαθητή, συμβάλλει στη δημιουργική μάθηση και προκαλεί το ενδιαφέρον του. Συμβάλλει, ακόμη, στην καλύτερη κατανόηση και εμπέδωση της διδακτέας ύλης

Ε. Για τις «κατ' οίκον» εργασίες βλ. τις Οδηγίες του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, που κοινοποιήθηκαν σε όλα τα σχολεία, μέσω της Διεύθυνσης Σπουδών του ΥΠΕΠΘ, με τις εγκυκλίους: Φ.12/428/85241/Γ1/18-08-2003 & Φ 12/342/35602/Γ1/09-05-2005, στις οποίες επισημαίνονται τα εξής: « Για το μάθημα της Ιστορίας τα παιδιά μελετούν μια δυο φορές τη συγκεκριμένη ενότητα, εντοπίζουν τα κυριότερα σημεία και τις νέες έννοιες που πιθανόν διδάχτηκαν, ώστε να είναι σε θέση να αποδίδουν το περιεχόμενο της ενότητας, χωρίς να υποχρεούνται να αποστηθίσουν ούτε το βασικό κείμενο ούτε τα συνοδευτικά κείμενα. Ενδεχομένως να χρειαστεί να συμπληρώσουν στο Τετράδιο Εργασιών, που προβλέπεται να μοιραστεί από τον ΟΕΔΒ, ένα ανακεφαλαιωτικό κείμενο, αν αυτό βέβαια δεν έγινε στο σχολείο. Εννοείται ότι σε καμιά περίπτωση δεν αναθέτουμε στους μαθητές να αντιγράφουν πρόσθετες πληροφορίες από βιβλία και εγκυκλοπαίδειες, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν μπορούν να ανατρέχουν σε πηγές, για να ερευνήσουν κάποια θέματα και να τα αποδώσουν γραπτά με δημιουργικό συνθετικό τρόπο (σύντομο δοκίμιο).»

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ
(Δρ. Στρατής Μαϊστρέλλης, φιλόλογος)

Β. ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΑ

ΕΝΟΤΗΤΑ 8 : Ο ΚΥΚΛΑΔΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

ΜΑΘΗΜΑ 2: Η τέχνη των Κυκλαδιτών

ΣΤΟΧΟΙ

- Να κατανοήσουν τη σημασία του ορυκτού πλούτου των νησιών στην ανάπτυξή τους.
- Να γνωρίσουν την τέχνη των Κυκλαδιτών και να ανακαλύψουν τα βασικά χαρακτηριστικά της.
- Να θαυμάσουν αντιπροσωπευτικά δείγματα αυτής της τέχνης.
- Να κατακτήσουν όρους, όπως: *οψιανός, ειδώλια, τηγανόσχημα αγγεία, τοιχογραφίες.*
- Να εθιστούν στην παρατήρηση και περιγραφή αρχαιολογικών ευρημάτων.
- Να εξοικειωθούν με τη διαδικασία άντλησης πληροφοριών από πρωτογενείς πηγές

και εξαγωγής ιστορικών συμπερασμάτων.

ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

α. Προσέγγιση και την επεξεργασία των βασικών σημείων του μαθήματος με αξιοποίηση των παραθεμάτων και των εικόνων

Όπως είναι γνωστό η έλλειψη γραπτών πηγών καθιστά τα αρχαιολογικά ευρήματα μοναδική πηγή άντλησης πληροφοριών για την κατανόηση και ερμηνεία του παρελθόντος. Τα αντικείμενα όμως δεν μιλούν από μόνα τους για να μας αποκαλύψουν τα μυστικά τους. Πρέπει να ερωτηθούν κατάλληλα, πρέπει να αναγνωσθούν, να ερμηνευθούν.

Στην επεξεργασία των πηγών λοιπόν θα βοηθήσουν τα σαφή και εύστοχα ερωτήματα που διατυπώνει ο δάσκαλος.

Επίσης οι ερωτήσεις και οι δραστηριότητες στο Βιβλίο του Μαθητή και το Τετράδιο Εργασιών εμπλέκονται στη διδασκαλία και βοηθούν στην πολύπλευρη επεξεργασία του μαθήματος.

Οι μαθητές καλούνται να παρατηρήσουν την εικόνα 1(σελ. 111) και να διαβάσουν τη λεζάντα που τη συνοδεύει(**Εργαλεία των Κυκλαδίων: λεπίδες από οψιανό και σμίλες από μέταλλο**). Ο δάσκαλος ρωτάει από ποια υλικά είναι κατασκευασμένα τα εργαλεία αυτά και οι μαθητές αναγνωρίζουν τα βασικά υλικά που επεξεργάστηκαν οι Κυκλαδίτες: *οψιανός, χαλκός*.

Επισημαίνεται από το δάσκαλο ότι τον οψιανό τον εύρισκαν στο υπέδαφος των νησιών τους(Μήλος), ενώ το χαλκό τον προμηθεύονταν από τις εμπορικές τους συναλλαγές. Τονίζεται η βελτίωση που επέφερε στα εργαλεία η κατεργασία του χαλκού, η οποία είναι εμφανής στην εικόνα, και συνδέεται με την ονομασία όλης της εποχής(εποχή του χαλκού).

Τα καλύτερα εργαλεία οδήγησαν και σε καλύτερα προϊόντα, όπως το ζωόμορφο μαρμάρينو αγγείο της εικόνας 2. Οι μαθητές παρατηρούν την εικόνα και καλούνται να απαντήσουν στα ερωτήματα: τι παριστάνει το αγγείο αυτό; ποια ήταν η πιθανή χρήση του; από τι υλικό είναι φτιαγμένο; Εύκολα θα ανακαλύψουν ότι παριστάνει ένα γουρουνάκι, ότι πιθανόν να ήταν μια κοσμηματοθήκη και ότι είναι φτιαγμένο από μάρμαρο. Ο δάσκαλος συμπληρώνει ότι το μάρμαρο αφθονούσε στο υπέδαφος των νησιών (Πάρος, Νάξος). Έτσι επιτυγχάνεται ο πρώτος στόχος του μαθήματος, να κατανοήσουν δηλαδή οι μαθητές τη σημασία που είχε ο ορυκτός πλούτος των νησιών στην ανάπτυξή τους.

Εκτός από αγγεία οι Κυκλαδίτες έφτιαχναν και μικρά αγαλματάκια με ανθρώπινη μορφή, τα ειδώλια, στα οποία θα δοθεί ιδιαίτερη έμφαση κατά τη διδασκαλία, αφού αποτελούν τα σημαντικότερα δημιουργήματα της Κυκλαδικής τέχνης.

Οι μαθητές ανακαλούν στη μνήμη τους τον όρο *ειδώλιο* από την εποχή του λίθου που έχουν ήδη διδαχτεί, καλούνται να παρατηρήσουν προσεκτικά τις εικόνες 3 και 4 και με τη βοήθεια των παραθεμάτων, να επισημάνουν τα βασικά χαρακτηριστικά τους(ερώτηση 2 βιβλίου του μαθητή). Συγκεκριμένα παρατηρούν και περιγράφουν την εικόνα 3 (γυναικείο ειδώλιο). Εύκολα μπορούν να επισημάνουν ότι παριστάνει μια γυναίκα, ότι έχει τριγωνικό πρόσωπο, μακρουλή μύτη, σταυρωμένα τα χέρια, πατάει στις μύτες των ποδιών...Τώρα μπορούν να συμπληρώσουν την περιγραφή του διαβάζοντας το παράθεμα που το συνοδεύει από το παιδικό βιβλίο *Τα κυκλαδικά ειδώλια ζωντανεύουν της Σοφίας Γιαλουράκη*.

Τώρα παρατηρούν την εικόνα 4 (αρπιστής της Κέρου) και προσπαθούν να αντλήσουν πληροφορίες για την καθημερινή ζωή των Κυκλαδιτών: ότι είχαν μουσικά όργανα, ότι αγαπούσαν τη μουσική, ότι κατασκεύαζαν έπιπλα, ότι ήταν θαυμάσιοι γλύπτες, ότι ήταν άνθρωποι χαρούμενοι... Ενισχυτικά μπορούν να λειτουργήσει και η εικόνα 4 (ο Γλεντζές) σελ 110. Η προσπάθειά τους επισφραγίζεται με την ανάγνωση του παραθέματος από το βιβλίο της *Σοφίας Γιαλουράκη*.

Οι Κυκλαδίτες εκτός από το μάρμαρο χρησιμοποιούσαν και τον πηλό για να φτιάξουν αγγεία που μερικά από αυτά οι αρχαιολόγοι τα ονόμασαν τηγανόσχημα, γιατί το σχήμα τους θυμίζει τηγάνι (εικόνα σελ 108). Οι μαθητές καλούνται να διατυπώσουν υποθέσεις για τη χρήση αυτών των αγγείων (καθρέφτες, τύμπανα , σκεύη θρησκευτικών τελετών;). Έτσι απαντούν στην ερώτηση 3 του τετραδίου εργασιών που στοχεύει στην ανάπτυξη της φαντασίας τους:

Σε τι νομίζεις ότι θα χρησίμευαν τα τηγανόσχημα αγγεία; Σίγουρα όχι για να τηγανίζουν.

Στη συνέχεια τίθεται το ερώτημα: όλα αυτά που έφτιαχναν οι Κυκλαδίτες τι τα έκαναν. Οι μαθητές με τη βοήθεια του δασκάλου θα θυμηθούν από το προηγούμενο μάθημα ότι οι Κυκλαδίτες ήταν σπουδαίοι έμποροι και ναυτικοί και πουλούσαν τα προϊόντα τους σε όλο το Αιγαίο. Σημαντικότερος σταθμός τους ήταν η Κρήτη, όπου γνώρισαν την τέχνη των Μινωιτών και επειδή τους άρεσε πολύ, την έφεραν στα νησιά τους. Έτσι στην πόλη του Ακρωτηρίου της Θήρας, έχτισαν ωραία σπίτια(εικόνα 6) και τα στόλισαν με θαυμάσιες τοιχογραφίες(εικόνα 5).

Οι μαθητές παρατηρούν την εικόνα 5 και διαβάζουν το παράθεμα από την παιδική λογοτεχνία που το συνοδεύει(Ν. Τζώρτζογλου, *Όταν οργίζεται η γη*). Εύκολα θα επισημάνουν τη φυσιολατρία εκείνων των ανθρώπων και την αγάπη της πολυχρωμίας.

Επισημαίνουμε ότι, στην περίπτωση των τοιχογραφιών, πρέπει να γίνει σαφές στους μαθητές ότι είναι έργα επηρεασμένα από τη μινωική τέχνη, την οποία θα διδαχτούν στο επόμενο μάθημα. Είναι η κατάλληλη ευκαιρία για την αξιοποίηση των διαθεματικών εννοιών *επικοινωνία, αλληλεπίδραση*.

Με τις διδακτικές ενέργειες που αναφέραμε επιτυγχάνονται και οι υπόλοιποι διδακτικοί στόχοι που θέσαμε.

Το μάθημα μπορεί να κλείσει με παιγνιώδη τρόπο αξιοποιώντας το κινητικό παιχνίδι που προτείνεται στο τετράδιο εργασιών(δραστηριότητα 5):

Χοροπηδάμε με τους ήχους νησιώτικης μουσικής. Μόλις σταματήσει η μουσική μένουμε ακίνητοι παίρνοντας τη στάση ενός ειδωλίου που διαλέξαμε.

Ως **κατοίκον εργασία** μπορεί να δοθεί η άσκηση 1 του Τετραδίου Εργασιών η οποία στοχεύει να εξοικειώσει τα παιδιά με την τέχνη της γλυπτικής και τους σχετικούς όρους.

Οι δραστηριότητες 2 και 4 του τετραδίου εργασιών συνδέονται με το μάθημα των καλλιτεχνικών και στοχεύουν στην καλλιτεχνική έκφραση των μαθητών και στην καλλιέργεια της φαντασίας τους. Μπορούν να δοθούν ως προαιρετικές εργασίες για το σπίτι ή να αξιοποιηθούν στο μάθημα της αισθητικής αγωγής.

Καλό θα ήταν να οργανωθεί μια επίσκεψη σε μουσείο με Κυκλαδικά ευρήματα(δραστηριότητα 6), για να δουν από κοντά οι μαθητές αυτά που διδάχτηκαν. Αν αυτό δεν είναι δυνατόν προτείνεται η αξιοποίηση της μουσειοσκευής ή του διαδικτύου(βλέπε εποπτικό υλικό και ιστοσελίδες που δίνονται στο Βιβλίο του Δασκάλου) για μια εικονική περιήγηση στους χώρους αυτούς.

β. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Η απάντηση στην πρώτη ερώτηση του Βιβλίου του Μαθητή και ο έλεγχος της άσκησης 1 του Τετραδίου Εργασιών που δόθηκε ως κατ' οίκον εργασία αρκούν για της αξιολόγηση των γνωστικών στόχων του μαθήματος.

Όπως προαναφέρθηκε, η **αξιολόγηση** της επίδοσης των μαθητών δεν περιορίζεται μόνο στο γνωστικό τομέα, αλλά επεκτείνεται στις δεξιότητες και τις στάσεις που απέκτησαν τα παιδιά. Επομένως και για το συγκεκριμένο μάθημα ισχύουν αυτά που τονίστηκαν πιο πάνω. Ενδιαφέρει λοιπόν περισσότερο η ανάπτυξη δεξιοτήτων κατανόησης και η απόκτηση θετικών στάσεων, παρά η συσσώρευση έτοιμων γνώσεων.

ΜΑΘΗΜΑ : ΙΣΤΟΡΙΑ Δ΄ ΤΑΞΗΣ

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΣΧΕΔΙΑ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ

Η 5^η ενότητα στο βιβλίο της Δ΄ τάξης με τίτλο *Θέματα από την αρχαία Ιστορία* περιλαμβάνει κεφάλαια που μπορούν να χρησιμεύσουν ως υποδείγματα / παραδείγματα για την οργάνωση επισκέψεων σε αρχαιολογικούς χώρους

Συγκεκριμένα το **κεφάλαιο 42 *Μια μέρα στην Αρχαία Ολυμπία*** παρουσιάζει με έναν πρωτότυπο και εντυπωσιακό τρόπο, που συνδυάζει προτάσεις για ομαδοσυνεργατική διδασκαλία και εκπόνηση σχεδίων εργασίας, την προετοιμασία και την οργάνωση επίσκεψης στο χώρο της Αρχαίας Ολυμπίας. Το μάθημα αυτό μπορεί να αξιοποιηθεί ως παράδειγμα, προκειμένου ο εκπαιδευτικός να σχεδιάσει με τους μαθητές του μία ανάλογη επίσκεψη.

Η 6^η ενότητα στο βιβλίο της Δ' τάξης με τίτλο ***Θέματα Τοπικής Ιστορίας*** μπορεί να αξιοποιηθεί ως παράδειγμα για την ενασχόληση με την Τοπική Ιστορία.. Στο κεφάλαιο 43 παρουσιάζεται ένα παράδειγμα / υπόδειγμα ενασχόλησης των μαθητών με την τοπική ιστορία του Ρεθύμνου. Αποτελείται από πέντε υποκεφάλαια που προσδιορίζουν στοιχεία της τοπικής ιστορίας. Η σύνθεσή τους βασίστηκε στη βιβλιογραφία και σε φύλλα εργασίας τα οποία έχουν χρησιμοποιηθεί από εκπαιδευτικούς σε σχολικές μονάδες.

Ο εκπαιδευτικός μπορεί:

- είτε να αφιερώσει τον προβλεπόμενο από το Α.Π.Σ. διδακτικό χρόνο για την εκπόνηση παρόμοιου σχεδίου εργασίας στο τέλος της σχολικής χρονιάς, αξιοποιώντας ιδέες και προτάσεις που αναπτύσσονται στο βιβλίο για το μαθητή το Τετράδιο Εργασιών και το βιβλίο του εκπαιδευτικού για το συγκεκριμένο παράδειγμα.
- είτε να επιλέξει, σε συμφωνία με τους μαθητές του, κάποια άλλο θέμα για την ενασχόληση με την Τοπική Ιστορία.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

ΜΑΘΗΜΑ : ΙΣΤΟΡΙΑ Ε' ΤΑΞΗΣ

ΕΝΟΤΗΤΑ:ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟ ΚΡΑΤΟΣ, ΜΙΑ ΔΥΝΑΜΗ ΠΟΥ ΜΕΓΑΛΩΝΕΙ

ΜΑΘΗΜΑ: Οι Δήμοι αναστατώνουν την πρωτεύουσα με τη «στάση του νίκα»

Διδακτικοί στόχοι: (γνωστικοί, μεθοδολογικοί- διαδικαστικοί- εννοιολογικοί)

1. Γνωρίσουν τα γεγονότα που συνδέονται με τη Στάση του «Νίκα»
2. Να αναζητήσουν τα αίτια και να εκτιμήσουν τις συνέπειες της Στάσης του «Νίκα» για την πόλη και τη βυζαντινή αυτοκρατορία ειδικότερα.
3. Να κρίνουν και να αξιολογήσουν τις ενέργειες των προσώπων που πήραν μέρος σ' αυτή, μέσα από τα αποτελέσματά τους.

4. Να κατανοήσουν ιστορικές έννοιες- όρους, όπως: *εξέγερση, στάση, επανάσταση*
5. Να ασκηθούν στην αξιοποίηση ιστορικών πηγών
6. Να διατυπώσουν, με βάση τα γεγονότα του μαθήματος, συμπεράσματα και γενικεύσεις

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΟΤΑΣΗ

α. προσέγγιση της γνώσης

Ο δάσκαλος κεντρίζει την περιέργεια των μαθητών (αφόρμηση) παίρνοντας αφορμή από τον τίτλο του μαθήματος και την εικόνα 1 και τους καλεί να κάνουν σχετικές υποθέσεις. Διηγείται ο ίδιος τα γεγονότα ή προτρέπει τους μαθητές να καταφύγουν στο κείμενο, για να ελέγξουν τις υποθέσεις τους.

Β. επεξεργασία νοηματική, ιστορική, διαθεματική, εννοιολογική

Η **νοηματική επεξεργασία** γίνεται με ερωτήσεις του τύπου : *τι; πού; ποιος; ποιοι; πότε; πώς; γιατί;*

Η **Ιστορική επεξεργασία** γίνεται με ερωτήσεις που αναφέρονται στα **αίτια** και τις **αφορμές** της εξέγερσης των δήμων (έλεγχος στα έσοδα των Δήμων,) τον τρόπο **αντιμετώπιση** της στάσης (στρατιωτική επέμβαση) και τα **αποτελέσματα** που αυτή είχε. Εδώ είναι σκόπιμο να γίνουν συσχετισμοί (αίτια, αφορμές, τρόπο αντιμετώπισης και αποτελέσματα) με παρόμοια γεγονότα σε άλλες ιστορικές περιόδους και με σημερινά ή πρόσφατα γεγονότα (εξέγερση στο πολυτεχνείο), για να διατυπωθούν συμπεράσματα και γενικεύσεις, π.χ.: "Όταν ο λαός υποφέρει εξεγείρεται κτλ.

Για **διαθεματική επεξεργασία** προσφέρονται οι διαθεματικές έννοιες **σύστημα, μεταβολή**. Συγκεκριμένα με κατάλληλες ερωτήσεις και χωρίς ορολογίες οι μαθητές αντιλαμβάνονται ότι οι κοινωνίες έχουν τα χαρακτηριστικά ενός συστήματος του οποίου τα μέρη (άρχοντες, διοικητικοί μηχανισμοί, νόμοι, δικαιοσύνη, κοινωνικές τάξεις, επαγγελματικές ομάδες κτλ.) αναπτύσσουν σχέσεις, αλληλεπιδρούν μεταξύ τους και ότι οι **μεταβολές** οι οποίες επισυμβαίνουν σε ένα μέρος του συστήματος αφομοιώνονται από το ίδιο το σύστημα μέσω ρυθμιστικών μηχανισμών. Αν δεν λειτουργήσουν οι ρυθμιστικοί μηχανισμοί, γίνονται μεγάλες ανατροπές και το σύστημα καταρρέει. Στη συγκεκριμένη περίπτωση δεν κατέρρευσε το σύστημα, όπως έγινε με τη Γαλλική Επανάσταση ή την Επανάσταση του 1821, επήλθαν όμως σημαντικές **μεταβολές**: καταργήθηκαν οι Δήμοι και «κάθε φωνή λαϊκή διαμαρτυρίας σάπασε». Είναι προφανές ότι τέτοιου είδους επεξεργασία κινείται στις αρχές και τη φιλοσοφία του **ιστορικού εγγραμματισμού**, για τον οποίο έγινε λόγος πιο πάνω

Η προτεινόμενη διαθεματική επεξεργασία, διευκολύνει και την **εννοιολογική επεξεργασία** και συγκεκριμένα την κατανόηση ιστορικών εννοιών και όρων , όπως: *εξέγερση, στάση και επανάσταση*

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Η αξιολόγηση γίνεται με βάση τους στόχους που έχουν τεθεί και, όπως τονίστηκε πιο πάνω, δεν περιορίζεται μόνο στη δηλωτική γνώση, αλλά επεκτείνεται και στη διαδικαστική και την εννοιολογική. Οι ερωτήσεις στο βιβλίο του μαθητή, οι δραστηριότητες στο Τετράδιο Εργασιών και οι

διευκρινίσεις στο βιβλίο για τον εκπαιδευτικό διευκολύνουν στη διαμόρφωση μέσων για την αξιολόγηση του μαθήματος. Αυτά που τονίστηκαν πιο πάνω για την αξιολόγηση ισχύουν και για το συγκεκριμένο μάθημα.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΣΤ' ΤΑΞΗΣ

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Ενότητα 5η: Η Ελλάδα στον 20ό αιώνα

Κεφάλαιο 13ο: Η καθημερινή ζωή

Μεθοδολογικό διάγραμμα 13^{ου} κεφ. της 5^{ης} ενότητας: Η καθημερινή ζωή (βιβλίο εκπαιδευτικού, σ.111)

Προσδοκώμενα μαθησιακά οφέλη (στόχοι)

A. Δηλωτικά

Γνωρίζω τις αλλαγές στην καθημερινή ζωή των ανθρώπων κατά τον 20ό αιώνα

Γνωρίζω τεχνολογικές εξελίξεις του 20ού αιώνα

Αντιλαμβάνομαι την επίδραση των τεχνολογικών εξελίξεων στην αλλαγή της καθημερινής ζωής των ανθρώπων κατά των 20ό αιώνα

Αντιλαμβάνομαι τις αρνητικές συνέπειες των τεχνολογικών εξελίξεων στη ζωή των ανθρώπων κατά τον 20ό αιώνα

B. Μεθοδολογικά

Μελετώ, συγκρίνω, αναφέρω, συμπεραίνω

Γ. Εννοιολογικά

Κατανοώ τους ιστορικούς όρους-

ιστορικές έννοιες: Τεχνολογική εξέλιξη, Εφεύρεση, Φυσικοί πόροι, Μέσα μαζικής ενημέρωσης, Μέσα συγκοινωνίας

Αναμενόμενες στάσεις/αντιλήψεις

Αναγνώριση της συμβολής των τεχνολογικών εξελίξεων στην αλλαγή της καθημερινότητας των ανθρώπων

Καλλιέργεια κριτικής στάσης απέναντι στην τεχνολογία

Εναισθητοποίηση σε ζητήματα μόλυνσης του περιβάλλοντος και σπατάλης των φυσικών πόρων

Το κεφάλαιο της 5^{ης} ενότητας: Η καθημερινή ζωή

Το συγκεκριμένο κεφάλαιο αναπτύσσεται σε τρεις σελίδες όπως και όλα τα κεφάλαια της 5^{ης} ενότητας. Στην πρώτη σελίδα οι μαθητές/μαθήτριες διαβάζουν και συζητούν ένα **συνθετικό κείμενο** 200-220 λέξεων σχετικά με τα ζητήματα που αφορούν στην καθημερινή ζωή στην Ελλάδα κατά τη διάρκεια του 20ού αιώνα. Εντοπίζονται οι ιστορικοί όροι (λέξεις με κόκκινο χρώμα) και ερμηνεύονται με βοήθo το **γλωσσάριο** του κεφαλαίου (*διαδίκτυο, φυσικοί πόροι, πενικιλίνη, μεταμόσχευση*).

Η **ηλεκτρονική πρωτογενής πηγή** (5.113) στην πρώτη σελίδα του κεφαλαίου αισθητοποιεί μια όψη των τεχνολογικών εξελίξεων όπως αναφέρεται στο συνθετικό κείμενο και το ερώτημα-δραστηριότητα που τη συνοδεύει στοχεύει στη γνωριμία και την αντίληψη των δυνατοτήτων του υπολογιστή και του διαδικτύου στη σημερινή εποχή (*...η χρήση του ηλεκτρονικού υπολογιστή και του διαδικτύου επιτρέπει την επικοινωνία, την ευκολότερη αναζήτηση πληροφοριών και την ταχύτερη επεξεργασία τους*, αναφέρεται στο κείμενο).

5.113: ηλεκτρονική, πρωτογενής πηγή

Προσδοκώμενα οφέλη:

1. Αισθητοποίηση μιας τεχνολογικής εξέλιξης
2. Γνώση δυνατοτήτων του ηλεκτρονικού υπολογιστή και του διαδικτύου
3. Αντίληψη των δυνατοτήτων του ηλεκτρονικού υπολογιστή και του διαδικτύου

Σχολιασμός: Η εισαγωγή των Τεχνολογιών Πληροφοριών και Επικοινωνίας σε όλες τις μορφές της σημερινής πραγματικότητας με την όλο και αυξανόμενη χρήση του ηλεκτρονικού υπολογιστή δημιουργεί, στο τέλος του 20ού αιώνα, μια νέα κατάσταση. Το διαδίκτυο, το οποίο κατακλύζει κάθε μορφή της καθημερινότητας, αποτελεί μια αστείρευτη πηγή αναζήτησης συλλογής και διαχείρισης πληροφοριών αναδεικνύει όμως και μια σειρά προβληματισμών για τις μεθόδους χρήσης του. Η αναζήτηση και επεξεργασία των πληροφοριών ενδιαφέρει ιδιαίτερα την εκπαιδευτική διαδικασία και συντελεί στη διαμόρφωση νέων περιβαλλόντων μάθησης και διδασκαλίας.

Ερώτημα: Ποιες πληροφορίες μπορώ εύκολα να έχω από την ιστοσελίδα αυτή; [5.113]

Απάντηση: Από την ιστοσελίδα του Τεχνικού Μουσείου Θεσσαλονίκης μπορώ να αντλήσω πληροφορίες για θέματα επιστήμης και τεχνολογιών όπως ο ηλεκτρισμός, οι τηλεπικοινωνίες, το διάστημα, οι υπολογιστές, το περιβάλλον, η ιατρική, η φωτογραφία κ.ά. Επίσης μπορώ να επισκεφθώ εικονικά το εκθετήριο Τηλεπικοινωνιών.

Στην **ιστοριογραμμή-χρονολόγιο** παρουσιάζονται σημαντικές στιγμές της επιστήμης και της τεχνολογίας κατά τη διάρκεια του 20ού αιώνα.

Στη **δισέλιδη «μαθητεία στην ιστορία»** οι ομάδες των ιστορικών πηγών που διαχειρίζονται οι μαθητές/μαθήτριες στην τάξη οργανώνονται γύρω από δύο θέματα:

Το αυτοκίνητο στην Ελλάδα

Η τηλεόραση στην Ελλάδα

Η επιλογή των ιστορικών πηγών για τις δύο μαθητείες του κεφαλαίου έγινε, εκτός των άλλων κριτηρίων παιδαγωγικής συμβατότητας, και με κριτήριο την αντιπροσωπευτικότητά τους: οπτικά ντοκουμέντα, γραπτές πηγές, εκπαιδευτικό υλικό, πρωτογενείς και δευτερογενείς πηγές, φωτογραφίες, γελοιογραφία, λογοτεχνικό κείμενο, χάρτης.

A' μαθητεία: πηγές 5.114 – 5.119

Τα προσδοκώμενα οφέλη (στόχοι) από την επεξεργασία των πηγών στην πρώτη μαθητεία είναι τα παρακάτω:

Γνώση του τρόπου κυκλοφορίας πριν και μετά την κυκλοφορία αυτοκινήτων

Κατανόηση των αλλαγών στην καθημερινή ζωή των ανθρώπων με τη χρήση του αυτοκινήτου

Ανάδειξη χρήσεων του αυτοκινήτου

Σχέση του γυναικείου φύλου με το αυτοκίνητο

Ανάδειξη όψεων και αλλαγών του αστικού κέντρου (Αθήνα) με την εμφάνιση τροχοφόρων

Ανάδειξη των αρνητικών συνεπειών από τη χρήση αυτοκινήτου

B' μαθητεία: πηγές 5.120 – 5. 123

Τα προσδοκώμενα οφέλη από την επεξεργασία των πηγών στη δεύτερη μαθητεία είναι τα παρακάτω:

Γνώση του πρώτου σήματος της ελληνικής τηλεόρασης

Γνώση του τηλεοπτικού προγράμματος και ανάδειξη της θεματολογίας του στα πρώτα χρόνια λειτουργίας της ελληνικής τηλεόρασης

Σύγκριση της διάρκειας του πρώτου προγράμματος της ελληνικής τηλεόρασης με το σημερινό

Αισθητοποίηση του χώρου εκπομπής του δελτίου ειδήσεων και της μορφής ενός δημοσιογράφου της εποχής

Αισθητοποίηση και γνώση της διάδοσης της τηλεόρασης στην ελληνική κοινωνία

Στο τέλος του κεφαλαίου τα δύο **ερωτήματα σύνθεσης**, μέσω των οποίων οι μαθητές/μαθήτριες ανασυνθέτουν το συγκεκριμένο κεφάλαιο είναι:

Ποιες είναι οι αλλαγές στην καθημερινότητα των ανθρώπων κατά τη διάρκεια του 20ού αιώνα;

Ποιες είναι οι αρνητικές πλευρές των τεχνολογικών εξελίξεων;

Η ανακεφαλαίωση της 5^{ης} ενότητας

Η μονοσέλιδη ανακεφαλαίωση έχει πολλαπλό στόχο:

Να ανασυνθέσει μέσα από ένα κείμενο 300 περίπου λέξεων τα ζητήματα και τα ιστορικά φαινόμενα που απασχόλησαν τη σχολική τάξη στην 5^η ενότητα.

Να παρουσιάσει περιληπτικά μια απάντηση στο ιστορικό ερώτημα της 5^{ης} ενότητας.

Να θυμίσει στους μαθητές/μαθήτριες τους σημαντικούς ιστορικούς όρους που διαχειρίστηκαν στην 5^η ενότητα.

Να δημιουργήσει το περιβάλλον ενασχόλησης της τάξης με το Τετράδιο Εργασιών, όπου περιέχονται ανακεφαλαιωτικές διαθεματικές δραστηριότητες σχετικές με όσα απασχόλησαν τους μαθητές και τις μαθήτριες στην 5^η ενότητα.

Να λειτουργήσει αξιολογικά σε επίπεδο ενότητας ως προς της επίτευξη των στόχων που έθεσε η τάξη στην αρχή της 5^{ης} ενότητας.

Το Τετράδιο Εργασιών της 5^{ης} ενότητας

Οι δραστηριότητες για το 13^ο κεφάλαιο

Το Τετράδιο Εργασιών για την 5^η ενότητα περιλαμβάνει **39 δραστηριότητες ανακεφαλαιωτικού ενδοθεματικού, διαθεματικού και πολυθεματικού χαρακτήρα** που καλύπτουν το σύνολο της ιστορικής γνώσης (δηλωτικής, μεθοδολογικής, εννοιολογικής) της 5^{ης} ενότητας όπως αναπτύσσεται στο βιβλίο του μαθητή και της μαθήτριας.

Από αυτές **στο 13^ο κεφάλαιο αναφέρονται οι δραστηριότητες 29-33**, οι οποίες λειτουργούν ανακεφαλαιωτικά και αξιολογικά σε επίπεδο κεφαλαίου και επιχειρούν και μεταγνωστικές προεκτάσεις σχετικά με το ρόλο της τεχνολογίας στη ζωή των νεοελλήνων.

Τα ρήματα ενέργειας στην εκφώνηση των δραστηριοτήτων τόσο στο βιβλίο του μαθητή και της μαθήτριας όσο και στο τετράδιο εργασιών σημειώνονται και τονίζονται με πλάγια γράμματα και σε πρώτο ενικό πρόσωπο καλλιεργώντας την ενεργή συμμετοχή του μαθητή και της μαθήτριας στη διαχείρισή τους.

Δραστηριότητα 29

Ιστορία – Περιβαλλοντική Εκπαίδευση – Φυσικές Επιστήμες (Πολυθεματική)

Καταγράφω ποια από τα επιτεύγματα της τεχνολογίας χρησιμοποιώ καθημερινά.

Σχόλια-Απαντήσεις: Οι μαθητές/μαθήτριες έχουν τη δυνατότητα να αναπτύξουν τη σχέση τους με την τεχνολογία καταγράφοντας επιτεύγματα της τεχνολογίας που χρησιμοποιούν στην καθημερινή ζωή τους. Το αυτοκίνητο, η δορυφορική τηλεόραση, το dvd, το διαδίκτυο, το κινητό τηλέφωνο είναι κάποιες από τις τεχνολογικές εξελίξεις που θα αναφερθούν. Στόχος της δραστηριότητας είναι να καταδειχθεί η σχέση του σύγχρονου ανθρώπου με την τεχνολογία, η οποία σε πολλές περιπτώσεις είναι σχέση εξάρτησης.

Δραστηριότητα 30

Ιστορία – Περιβαλλοντική Εκπαίδευση (Διαθεματική)

Καταγράφω τις μετακινήσεις που κάνω με τα πόδια και τις μετακινήσεις που κάνω με το αυτοκίνητο.

Σχόλια-Απαντήσεις: Οι μαθητές/μαθήτριες καταγράφοντας τις μετακινήσεις τους με το αυτοκίνητο και τα πόδια, ανακαλύπτουν τη σχέση που έχουν με τα δύο μέσα. Οι αλλαγές που φέρνει το αυτοκίνητο στην καθημερινή ζωή γίνονται αντικείμενο συζήτησης στη σχολική τάξη, καθώς περιορίζει τις μετακινήσεις με τα πόδια. Στη δραστηριότητα αυτή μπορούν να συζητηθούν πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα του ενός και του άλλου τρόπου μετακίνησης.

Δραστηριότητα 31:

Ιστορία – Περιβαλλοντική Εκπαίδευση (Διαθεματική)

Καταγράφω για ποιους λόγους χρησιμοποιώ το αυτοκίνητο.

Σχόλια-Απαντήσεις: Οι μαθητές/μαθήτριες σ' αυτή τη δραστηριότητα σχολιάζουν τους λόγους χρήσης του αυτοκινήτου στην καθημερινή ζωή τους. Η έλλειψη χρόνου, η ταχύτητα, η αδυναμία πρόσβασης, οι μεγάλες αποστάσεις μπορεί να είναι κάποιοι απ' αυτούς τους λόγους. Ενδιαφέρον έχει να προβληματιστούν σε ποιες καταστάσεις δεν είναι απαραίτητο το αυτοκίνητο και ποιες εναλλακτικές λύσεις υπάρχουν, όταν δεν υπάρχει η δυνατότητα χρήσης αυτοκινήτου

Δραστηριότητα 32:

Ιστορία – Περιβαλλοντική Εκπαίδευση (Διαθεματική)

Καταγράφω τις εκπομπές που παρακολουθώ στην τηλεόραση.

Σχόλια-Απαντήσεις: Η ενασχόληση των μαθητών/μαθητριών με την τηλεόραση δημιουργεί το περιβάλλον εκκίνησης γι' αυτή τη δραστηριότητα. Το περιεχόμενο του σημερινού τηλεοπτικού προγράμματος, οι διαφορές μεταξύ των τηλεοπτικών προγραμμάτων της κρατικής και της ιδιωτικής τηλεόρασης, τα παιδικά τηλεοπτικά προγράμματα μπορούν να αποτελέσουν θέματα έρευνας για τη σχολική τάξη. Στη συγκεκριμένη δραστηριότητα καταγράφουν τις εκπομπές που παρακολουθούν στην τηλεόραση, και μπορούν να συζητήσουν τους λόγους της επιλογής τους.

Δραστηριότητα 33:

Ιστορία – Περιβαλλοντική Εκπαίδευση (Διαθεματική)

Καταγράφω αρνητικά και θετικά στοιχεία από τη χρήση της τεχνολογίας.

Σχόλια-Απαντήσεις: Η υπόμνηση των θετικών και αρνητικών στοιχείων της τεχνολογίας έγινε ήδη στο σχετικό κεφάλαιο του βιβλίου του μαθητή και της μαθήτριας. Σ' αυτή τη δραστηριότητα συγκεκριμενοποιούν τα θετικά και αρνητικά στοιχεία συγκεκριμένων τεχνολογικών εφαρμογών. Οι επιλογές της δραστηριότητας δεν είναι δεσμευτικές.

Σχέδιο εργασίας για την τοπική ιστορία

ΕΙΓΜΑ 5^{ης} ΕΝΟΤΗΤΑΣ

1ο Δημοτικό σχολείο Σουφλίου

«Επαγγελματικές ασχολίες και οικονομικές δραστηριότητες οίκων του Σουφλίου»

1ο: περιβάλλον εκκίνησης του σχεδίου

«... χρήση των φωτογραφιών και συσχέτιση της λειτουργίας του μουσείου Μετάξης του Σουφλίου με τις κοινωνικο-οικονομικές ιδιότητες της ευρύτερης περιοχής του Σουφλίου στη Μεταξική εποχή...»

Ερώτημα: Πώς συνδέεται η παρουσία του Μουσείου Μετάξης με την ιστορία της πόλης του Σουφλίου;

ιο: περιβάλλον οργάνωσης του σχεδίου εργασίας

ός της τάξης σε ομάδες και καταμερισμός εργασιών κατά

ιο: περιβάλλον ιστορικής αναζήτησης

ιση ιστορικών πηγών σχετικά με την ανάπτυξη της
ργίας στην περιοχή του Σουφλίου, επίσκεψη στο Μουσείο
Σουφλίου, φωτογράφιση των εκθεμάτων του Μουσείου
καταγραφή προφορικών μαρτυριών σχετικά με την
γεια του μεταξοσκώληκα αλλά και την επεξεργασία και
του μεταξιού, σύνδεση της μεταξουργίας με την οικονομία
ου

ιο: περιβάλλον συλλογικής εργασίας και αξιολόγησης

μός και υλοποίηση εκπαιδευτικού προγράμματος με θέμα που
από τις συλλογές του Μουσείου Μετάξης για την απάντηση
ντρικού ιστορικού ερωτήματος και τη σύνδεση της
ργίας με την κοινωνική και οικονομική ιστορία της
ης περιοχής του Σουφλίου. Ανάδειξη της συμβολής του
ου Μετάξης στην διάσωση και διαφύλαξη του ιστορικού
ντος. Διεύρυνση της έννοιας του μουσείου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αβδελά Έ., *Ιστορία και σχολείο*, εκδ. Νήσος, Αθήνα 1998
- Βρεττός Γ., *Εικόνα και σχολικό εγχειρίδιο*, Αθήνα 1999
- Βώρος Φ., *Τρόποι Σπουδής και Διδασκαλίας της Ιστορίας*, Εκδ. Παπαδήμα, Αθήνα 1989
- Γιαννόπουλος Ι., *Δοκίμια θεωρίας και διδακτικής της ιστορίας*, εκδ. Βιβλιωγόνια, Αθήνα 1997
- Γουστέρης Σ., *Η διδασκαλία της Ιστορίας στο δημοτικό σχολείο*, εκδ. Αφοι Κυριακίδη, Θεσ/νίκη 1998
- Ελληνική Μυθολογία*, επιμ. Ι. Θ. Κακριδή, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1986.
- Κόκκινος Γ., *Από την Ιστορία στις ιστορίες*, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1998
- _____, *Διδακτικές προσεγγίσεις στο μάθημα της Ιστορίας*, εκδ. Μεταίχμιο
- _____, *Διεπιστημονικές προσεγγίσεις στη Μουσειακή Αγωγή*, Εκδ, Μεταίχμιο, Αθήνα 2002
- Κουλουμπαρίτη Α., *Η Κατανόηση στο Αναλυτικό Πρόγραμμα, τα Σχολικά Βιβλία και τη αρχές, ειδικές παράμετροι και συγκεκριμένες εμπειρίες*.
- (Εισήγηση σε ημερίδα του Τομέα Ιστορίας και Αρχαιολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών: Αθήνα, 15-5-2004)
- Κυρκίνη Α. « Η διαθεματική προσέγγιση της γνώσης στη διδακτική πράξη. Η περίπτωση ης Ιστορίας», στο βιβλίο *Διαθεματικές Προσεγγίσεις της Γνώσης στο Ελληνικό Σχολείο*, σς.86-94, Εκδ. Μεταίχμιο, Αθήνα 2003
- Ματσαγγούρας Η., *Η διαθεματικότητα στη σχολική γνώση*, εκδ. Γρηγόρης, Αθήνα 2003
- Ματσαγγούρας, « Πραγματολογικά κείμενα στα διδακτικά εγχειρίδια» *Νέα Παιδεία*, Τευχ. 111, Αθήνα 2004
- Ματσαγγούρας Η., *Ο Σχολικός Εγγραμματισμός στη Χώρα μας μετά την Έκθεση PISA και πριν τα νέα σχολικά βιβλία*. Εισήγηση σε διημερίδα του ΠΤΔΕ του Πανεπιστημίου Αθηνών στις 8&9 Απριλίου 2006.
- Μαϊστρέλλης Σ., « Σχολείο και αρχαιολογικοί χώροι. Σχεδιάζοντας ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα», *Τα Εκπαιδευτικά*, τευχ.75-76, Αθήνα 2005
- Νάκου Ει., *Τα παιδιά και η ιστορία*, εκδ. Μεταίχμιο, Αθήνα 2002.
- Νικολόπουλος Ν., *Το μάθημα της Ιστορίας, γενική και διδακτική προσέγγιση*, Αθήνα, Εκδ. Νικόδημος
- Π.Ε.Φ. Σεμινάριο 3: *Ιστορία*, εκδ. Γρηγόρη, Αθήνα 1984
- Π.Ε.Φ. Σεμινάριο 9: *Το μάθημα της Ιστορίας στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση*, εκδ. Γρηγόρη, Αθήνα 1988
- Παπαρηγορίου Γ. « Γράφοντας ένα σχολικό βιβλίο: Δυνατότητες και περιορισμοί» Εισήγηση στο Πανελλήνιο Συνέδριο του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου που έγινε στη Θεσσαλονίκη, 17-19 Φεβρουαρίου 2005, για το Διδακτικό Βιβλίο. Πρακτικά Συνεδρίου, Εκδ. Ζήτη, Θεσσαλονίκη 2005.

Παπαρηγορίου Γ. « Η διδασκαλία του μαθήματος της Ιστορίας στο δημοτικό σχολείο με βάση το ΔΕΠΠΣ το ΑΠΣ και τα νέα βιβλία». Εισήγηση στο Σεμινάριο του Παιδαγωγικού, που έγινε το Δεκέμβριο του 2005, για τους σχολικούς συμβούλους της Α/θμιας Εκπ/σης. Επιμορφωτικό Υλικό Σεμιναρίου, Παιδ. Ινστιτούτο, Αθήνα 2005.

Πελαγίδης Σ. *Οι Γραπτές Πηγές στ Βιβλία Ιστορίας του Δημοτικού*, Εκδ. Αφοί Κυριακίδη. Α.Ε., Θεσσαλονίκη 2002.

Ρεπούση Μ., *Μαθήματα Ιστορίας. Από την Ιστορία στην ιστορική εκπαίδευση*, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 2004

_____ "Νέες προσεγγίσεις στη διδασκαλία της ιστορίας: η περίπτωση της εκπαιδευτικής τεχνολογίας", *Σεμινάριο 21*(1999), εκδ Πανελλήνια Ένωση Φιλολόγων

_____ « Οι έννοιες της Ιστορίας. Από την ιστορική γνώση στην ιστορική κατανόηση», *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, Τευχ.

Σακά Β. « Η διδασκαλία της Ιστορίας στην Α/θμια Εκπ/ση. Η αξιοποίηση των πηγών», *Τα Εκπαιδευτικά*, τευχ.75-76, Αθήνα 2005

Σκούρος Τρ. « Η κατάκτηση των αφηγηματικών ιστορικών εννοιών...», *Παιδαγωγική Επιθεώρηση* 29 (1999).

Henri Moniot, *Η διδακτική της ιστορίας*, (μτφρ. Έφη Κάννερ), εκδ. Μεταίχμιο, Αθήνα 2002